

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ

**‘Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ
ΤΗΝ ΠΡΟΚΑΛΕΣΑΝ, Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΚΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΥΤΗΝ
ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ’**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΑΡΓΥΡΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΚΟΥΡΕΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

*Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση μεταπτυχιακού διπλώματος
εξειδίκευσης στην Διοίκηση Επιχειρήσεων (με εξειδίκευση στην τραπεζική και
χρηματοοικονομική)*

Μάιος 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	3
Abstract.....	4
Σύνοψη.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ	
1.1 Εισαγωγή.....	7
1.2 Η ελληνική οικονομία την περίοδο 1950 – 1980.....	8
1.3 Η ελληνική οικονομία την περίοδο 1981 – 1990.....	10
1.4 Η ελληνική οικονομία την περίοδο 1990 – 2000.....	12
1.5 Η ελληνική οικονομία την περίοδο 2000 – 2010.....	17
1.6 Συμπεράσματα κεφαλαίου.....	19
1.7 Παράρτημα 1 ^ο κεφαλαίου.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΚΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ	
2.1 Ιστορικό ελληνικής κρίσης χρέους.....	31
2.2 Η πολιτική της τρόικα στην Ελλάδα.....	36
2.3 Συμπεράσματα κεφαλαίου.....	42
2.4 Παράρτημα 2 ^ο κεφαλαίου.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	
3.1 Εισαγωγή.....	46
3.2 Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα.....	46
3.3 Η διεθνής κρίση και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα.....	48
3.4 Η προστασία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.....	51
3.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου.....	53

3.6 Παράρτημα 3 ^ο κεφαλαίου.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	
Συμπεράσματα και προοπτικές.....	62
Βιβλιογραφία.....	64

Ευχαριστίες

Η παρούσα διατριβή ολοκληρώθηκε υπό την εποπτεία του καθηγητή Γεώργιου Κουρέτα. Τον ευχαριστώ θερμά για την αμέριστη συμπαράσταση του που αποτέλεσε την απαραίτητη προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της διατριβής αυτής. Επίσης ευχαριστώ θερμά τον επί πολλά χρόνια επιστήθιο φίλο μου Χαράλαμπο Μπακάλμπαση απόφοιτο του τμήματος λογιστικής του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης για τις πολύτιμες συμβουλές και παρατηρήσεις του καθώς και την βοήθεια του στην γλωσσική και εκδοτική επιμέλεια του εν λόγω πονήματος. Τέλος ευγνωμονώ την οικογένεια μου για την συμπαράσταση και την κατανόηση της σε όλη την χρονική περίοδο της εν λόγω συγγραφής.

ABSTRACT

This thesis is submitted to the Department of Banking and Finance of the Open University of Cyprus. It investigates the characteristics of the Greek public debt and deficit and in particular the relation between the public debt – deficit and trade deficit.

In the context of this effort the issue of the evolution of the Greek debt – deficit throughout decades was investigated. The findings confirm that the Greek government debt and deficit increased especially since 1980 and continues doing so till today.

In Chapter 1 debt – deficit and trade deficit are being analysed. After a quick historical summary of the Greek economy after World War II till 1980 this thesis analyses data concerning Greek economy from 1980 till today. Statistical information and diagrams will be used to explain the reasons why Greek economy is in such a difficult position today.

In Chapter 2 troika's (European Central Bank, International Monetary Fund, European Commission) policy and the Greek government's policy towards troika is analyzed. Also proposals are made about what could troika do in order to facilitate the return of the Greek economy to the path of quick recovery and fiscal development.

In Chapter 3 the Greek banking system is analyzed especially its characteristics and is given attention to the policy and the problems Greek banks are facing due to the world financial crisis since 2008. Proposals are made about what they can do in order to protect themselves from unexpected and undesirable problems.

In Chapter 4 the main points of this research are summarized and the main conclusions the present thesis reached are being formulated.

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα διατριβή συντάχθηκε για να υποβληθεί ως μεταπτυχιακή διατριβή στο τμήμα Χρηματοοικονομικών και Τραπεζικής του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Το θέμα το οποίο διαπραγματεύεται αφορά τα χαρακτηριστικά του ελληνικού δημόσιου χρέους και ελλείμματος και πιο συγκεκριμένα την σχέση ανάμεσα στο δημόσιο έλλειμμα – χρέος και το εμπορικό ισοζύγιο.

Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας ερευνήθηκε το ζήτημα της εξέλιξης του δημοσίου χρέους – ελλείμματος κατά την πάροδο δεκαετιών. Τα στοιχεία επιβεβαιώνουν ότι το ελληνικό δημόσιο χρέος – έλλειμμα αυξήθηκε κυρίως στην δεκαετία του 1980 και συνεχίστηκε έτσι ως σήμερα.

Στο κεφάλαιο 1 αναλύεται το ελληνικό δημόσιο χρέος – έλλειμμα και το εμπορικό ισοζύγιο. Μετά από μια γρήγορη ιστορική αναδρομή της ελληνικής οικονομίας από τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο έως το 1980 η διατριβή αναλύει στοιχεία αναφορικά με την ελληνική οικονομία από το 1980 έως σήμερα. Θα χρησιμοποιηθούν στατιστικά στοιχεία και διαγράμματα για να εξηγηθούν οι λόγοι για τους οποίους η ελληνική οικονομία βρίσκεται σήμερα σε αυτήν την ιδιαίτερα δυσχερή κατάσταση.

Στο κεφάλαιο 2 αναλύεται η πολιτική της τρόικα (ΕΕ – ΔΝΤ – ΕΚΤ) και η πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης απέναντι στην τρόικα. Επίσης γίνονται προτάσεις σχετικά με το τι θα μπορούσε να κάνει η τρόικα για να διευκολύνει την επιστροφή της ελληνικής οικονομίας στον δρόμο της γρήγορης ανάπτυξης καθώς και της ανάπτυξης.

Στο κεφάλαιο 3 αναλύεται το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και ιδιαίτερα τα χαρακτηριστικά του. Δίνεται προσοχή στην πολιτική και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές τράπεζες εξαιτίας της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης από το 2008. Γίνονται προτάσεις για το τι μπορούν να κάνουν για να προστατευτούν από απροσδόκητα και επίσης ανεπιθύμητα προβλήματα.

Στο κεφάλαιο 4 συνοψίζονται τα κύρια σημεία της έρευνας και διατυπώνονται βασικά συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η παρούσα διατριβή.

Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν προέρχονται κυρίως από το διαδίκτυο όπως π.χ εκθέσεις γερμανικών ερευνητικών ιδρυμάτων αναφορικά με την βιωσιμότητα του ελληνικού δημοσίου χρέους, έντυπα μέσα ενημέρωσης καθώς και εργασίες άλλων φοιτητών οικονομικών σχολών. Ο υποψήφιος βεβαιώνει ότι η υποβληθείσα εργασία είναι προσωπική εκτός όπου γίνεται αναφορά στις εργασίες άλλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα ζητήματα του δημοσίου χρέους και των δημοσίων ελλειμμάτων δεν είναι καινούργια. Αντίθετα αποτελούν αντικείμενα της οικονομικής επιστήμης από την δεκαετία του 1930. Μέχρι την δεκαετία του 1970 η έκταση του δημοσίου χρέους και των δημοσίων ελλειμμάτων σε παγκόσμια κλίμακα ήταν περιορισμένα, όμως την δεκαετία του 1980 η κατάσταση άλλαξε ριζικά και το δημόσιο χρέος – δημόσια ελλείμματα διευρύνθηκαν τόσο πολύ ώστε αποτέλεσαν σοβαρά προβλήματα σε πολλές χώρες τόσο ανεπτυγμένες όσο και υποανάπτυκτες. Στην Ελλάδα τα δυο αυτά προβλήματα (δημόσιο χρέος – δημόσια ελλείμματα) έλαβαν ιδιαίτερη έκταση κατά την δεκαετία του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Κατά την περίοδο 1980 – 1990 το ακαθάριστο δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 37,4% στο 111,2% του ΑΕΠ, το μέγεθος του δηλαδή τριπλασιάστηκε. (βλ. Μαρία Νεγρεπόντη – Δελιβάνη Αναστασία, 1994)

Αρχικά θα πρέπει να οριστεί τι είναι το δημόσιο χρέος και τι το δημόσιο έλλειμμα. Δημόσιο χρέος είναι το μέγεθος που αναφέρεται στον δανεισμό του Δημοσίου σε δεδομένο χρονικό σημείο όπου χρονικό σημείο αναφοράς είναι το τέλος κάθε έτους. Το δημόσιο χρέος δεν είναι το χρέος μόνο της κεντρικής κυβέρνησης αλλά και αυτό των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης καθώς και αυτό των δημοσίων επιχειρήσεων. Ανάλογα με την προέλευση του το δημόσιο χρέος διακρίνεται σε εσωτερικό και εξωτερικό. Το εσωτερικό δημόσιο χρέος προέρχεται από δανεισμό ο οποίος έχει συναφθεί στο εσωτερικό ενώ το εξωτερικό χρέος προέρχεται από δανεισμό ο οποίος έχει συναφθεί στο εξωτερικό π.χ με νομίσματα άλλων χωρών. (βλ. Μαρία Νεγρεπόντη – Δελιβάνη Αναστασία, 1994)

Μια άλλη διάκριση του δημοσίου χρέους είναι σε ακαθάριστο και καθαρό. Το καθαρό δημόσιο χρέος προκύπτει από το ακαθάριστο χρέος (δηλαδή το σύνολο των χρηματικών υποχρεώσεων αφού αφαιρεθούν τα διαθέσιμα π.χ νομισματικά, ρευστά και καταθέσεις όψεως και προθεσμίας του δημοσίου). (βλ. Μαρία Νεγρεπόντη – Δελιβάνη Αναστασία, 1994)

Με βάση την ληκτικότητα του το δημόσιο χρέος διακρίνεται σε α) βραχυπρόθεσμο το οποίο συνίσταται από δάνεια των οποίων η ληκτικότητα δεν υπερβαίνει το 1 έτος, β) μεσοπρόθεσμο το οποίο συνίσταται από δάνεια των οποίων η ληκτικότητα είναι από 12 έτος έως 5 έτη, γ) σε μακροπρόθεσμο το οποίο συνίσταται από δάνεια των οποίων η ληκτικότητα είναι μεγαλύτερη από 5 έτη. (βλ. Μαρία Νεγρεπόντη – Δελιβάνη Αναστασία, 1994)

Το δημόσιο έλλειμμα από την άλλη δίνεται από την διαφορά μεταξύ των συνολικών δημοσίων δαπανών (πλην τόκων και χρεολύσιων – χρεολύσιο είναι το ποσό που καταβάλλεται για την τμηματική απόσβεση χρέους και δεν περιλαμβάνει τους τόκους) και των συνολικών δημοσίων εσόδων. Στην αντίθετη περίπτωση όταν δηλαδή τα συνολικά δημόσια έσοδα είναι μεγαλύτερα από τις συνολικές δημόσιες δαπάνες έχουμε πλεόνασμα. Τα δημόσια ελλείμματα της Ελλάδας μπορούν να χρηματοδοτηθούν με 2 τρόπους: α) με την πώληση κρατικών χρεογράφων και β) με δανεισμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Όπως γίνεται αντιληπτό ο 1^{ος} τρόπος οδηγεί στην αύξηση του εσωτερικού και εξωτερικού δημοσίου δανεισμού και ο 2^{ος} τρόπος ισοδυναμεί με την έκδοση νέου χρήματος. Ο δανεισμός της Ελλάδας από την ΕΚΤ γίνεται με την πώληση στην ΕΚΤ ελληνικών κρατικών χρεογράφων (π.χ ομόλογα). Αυτό ονομάζεται ‘εκχρηματισμός’ του ελληνικού δημοσίου χρέους. Η ΕΚΤ δηλαδή εκδίδει νέο χρήμα για να χρηματοδοτήσει την αγορά του ελληνικού δημοσίου χρέους. (βλ. Μαρία Νεγρεπόντη – Δελιβάνη Αναστασία, 1994)

Στην συνέχεια θα γίνει μια αναλυτικότερη ιστορική αναδρομή της ελληνικής οικονομίας από την δεκαετία του 1950 έως τις μέρες μας.

1.2 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1950 – 1980

Η περίοδος 1950 – 1980 χαρακτηρίζεται από την μεγάλη οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Είναι αξιοσημείωτο ότι την περίοδο 1950 – 1973 η ελληνική οικονομία είχε ρυθμούς ανάπτυξης 7% και ήταν ο δεύτερος μεγαλύτερος παγκόσμιος μετά την Ιαπωνία ενώ από το 1973 έως το 1980 ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας έπεσε στο 4%. Η Ελλάδα με το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου ήταν μια κατεστραμμένη χώρα χωρίς υποδομές και βρισκόταν σε μια κατάσταση ισοπέδωσης. Οι ΗΠΑ αποφάσισαν

να χορηγήσουν οικονομική βοήθεια στην χώρα η οποία έμεινε γνωστή με το όνομα 'Σχέδιο Μάρσαλ'. Το 1950 ο Υπουργός Οικονομικών της Ελλάδας Μαρκεζίνης προχώρησε σε υποτίμηση 50% της δραχμής έναντι του δολαρίου. Το γεγονός αυτό είχε ευεργετικές συνέπειες στις εξαγωγές της χώρας ενώ αυξήθηκε η εμπιστοσύνη του κοινού στο εγχώριο νόμισμα. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Παράλληλα οι μετανάστες του εξωτερικού έστειλαν εμβάσματα με αποτέλεσμα την αύξηση των εγχώριων καταθέσεων και της αποταμίευσης. Την περίοδο αυτή ιδιαίτερη άνθηση γνώρισαν οι κατασκευές, η κλωστοϋφαντουργία, η γεωργία και ο τουρισμός. Χαρακτηριστική είναι η άνοδος των επενδύσεων στην χώρα μέσω της κατασκευής τουριστικών μονάδων, βιομηχανιών και ναυπηγείων. Είναι γνωστό ότι πολλοί Έλληνες εφοπλιστές ίδρυσαν τα γραφεία τους στον Πειραιά μετατρέποντας τον σε μεγάλο ναυτιλιακό κέντρο. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι αυξήθηκε η εγχώρια παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ενώ δόθηκε ιδιαίτερη προώθηση στις κατασκευές πρωτίστως στις κατασκευές δημοσίων έργων και κατοικιών. Την περίοδο 1950 – 1980 σε εθνικό επεκτάθηκε το οδικό δίκτυο της χώρας ενώ σε ατομικό επίπεδο η μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων (πρωτίστως η μεσαία τάξη) επένδυε στην αγορά ενός ακινήτου. Όσον αφορά τις ελληνικές εξαγωγές κυριαρχούσε πρωτίστως η γεωργία αφού το 1/3 των εξαγωγών ήταν πρωτίστως τρόφιμα (καπνός, σταφίδες, λάδι) ενώ τα βιομηχανικά προϊόντα δεν ξεπερνούσαν το 10% των εξαγωγών της χώρας. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Παρά την μεγάλη ανάπτυξη της χώρας την περίοδο 1950 – 1980 υπήρξαν και αρνητικές εξελίξεις όπως π.χ η κρίση στην διεθνή ναυτιλιακή αγορά το 1968 η οποία ανέκοψε έστω και προσωρινά την αύξηση της εισροής ναυτιλιακού συναλλάγματος στην χώρα και η πετρελαϊκή κρίση του 1973 η οποία αύξησε αυτομάτως το κόστος βιομηχανικής παραγωγής παγκοσμίως εξαιτίας της αύξησης της τιμής του πετρελαίου. Αυτό έκανε την Ελλάδα λιγότερο ανταγωνιστική σε σχέση με άλλες υποανάπτυκτες ή αναπτυσσόμενες χώρες. Επίσης η Ελλάδα δεν μπόρεσε να αναπτύξει βαριά βιομηχανία όπως η Γερμανία και ως εκ τούτου ένα μέρος του πληθυσμού το οποίο αποτελούνταν από ανειδίκευτους εργάτες μετανάστευσε κυρίως στην Δυτική Γερμανία για να εργαστεί σε βιομηχανίες. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Τέλος στην χώρα δεν έλειψαν τα φαινόμενα διαφθοράς πρωτίστως μέσω της σπατάλης κρατικών πόρων (διασπάθιση δημοσίου χρήματος) ενώ η εκάστοτε

πολιτική ηγεσία της χώρας απέτυχε να εκσυγχρονίσει την δημόσια παιδεία, εκπαίδευση και διοίκηση. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

1.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1981 – 1990

Κατά την δεκαετία του 1980 (1981 – 1990) η ελληνική οικονομία αναπτυσσόταν με ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 2%. Οι συνθήκες εξέλιξης της παγκόσμιας οικονομίας δεν υπήρξαν ομαλές: παγκόσμιος αποπληθωρισμός (πληθωρισμός ο οποίος δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη αύξηση της παραγωγής, η οποία μπορεί να μείνει στάσιμη), νομισματική αστάθεια, ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών αγορών, μεταβολές στις λειτουργίες του τραπεζικού συστήματος, ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογίας της πληροφορικής, κοινωνικοπολιτικές ανατροπές (πτώση του ανατολικού μπλοκ), άνοδος των αναπτυσσόμενων οικονομιών. Οι συνθήκες αυτές οδήγησαν σε μεταβολές των δομών της διεθνούς οικονομίας μέσω της μετατόπισης του κέντρου βάρους της διεθνούς οικονομίας και την μεταφορά οικονομικών δραστηριοτήτων σε άλλες περιοχές του πλανήτη. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Την περίοδο 1980 – 1990 οι προϋπολογισμοί του ελληνικού κράτους εμφάνιζαν μεγάλα ελλείμματα. Όσον αφορά το δημόσιο χρέος εκείνο κυμαίνονταν την περίοδο 1974 – 1980 σε ανεκτά επίπεδα και οι δαπάνες εξυπηρέτησης τόκων κυμάνθηκαν ανάμεσα στο 1,5 και το 2,5% του ΑΕΠ σύμφωνα με τον πίνακα 1. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Η κατάσταση μεταβλήθηκε δραματικά την περίοδο 1980 – 1990 με τις δαπάνες εξυπηρέτησης τόκων να βρίσκονται το 1981 στο 3% και το 1990 να έχουν εκτιναχθεί στο 9,7%. Την περίοδο που αναλύουμε (δεκαετία του 1980) τα δημοσιονομικά ελλείμματα αυξήθηκαν εντυπωσιακά. Αυτό εξηγείται λόγω της μεγάλης αύξησης των δαπανών, η οποία δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση των εισπραχθέντων φόρων σύμφωνα με τον πίνακα 2. Σε αυτό συντέλεσε η μεγάλη αύξηση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας στην χώρα. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Κατά την δεκαετία του 80 οι δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού έφτασαν κατά μέσο όρο το 28,9% ενώ αν υπολογίσουμε και τις δαπάνες των τόκων έφτασαν το

35,2% του ΑΕΠ. Αντίθετα ο μέσος όρος των εσόδων έφτασε το 23,3% του ΑΕΠ. Ο μέσος όρος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων έφτασε το 11,9% ενώ ο μέσος όρος δαπάνης για τόκους έφτασε το 6,3%. Επίσης οι τόκοι αποτέλεσαν το 53,1% των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Τα αίτια που προκάλεσαν την δεκαετία αυτή την αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων και την γιγάντωση του χρέους είναι 3: α) η μεγάλη αύξηση του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, β) η μεγάλη αύξηση των λειτουργικών και καταναλωτικών δαπανών και γ) στην μεγάλη αύξηση των τόκων για την εξυπηρέτηση του αυξανόμενου χρέους. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Σύμφωνα με την πρώτη αιτία οι δημόσιες επενδύσεις κάλυπταν το 4,5% του ΑΕΠ εξαιτίας της επιλογής της πολιτικής ηγεσίας της εποχής για την ταχύτερη ανάπτυξη των υποδομών και της οικονομίας. Ο πίνακας 3 παρακάτω μας δείχνει ότι το πρόβλημα αυτής της πολιτικής επιλογής ήταν ότι ένα πολύ μεγάλο μέρος αυτών των δαπανών (88,8%) καλύφτηκε με εσωτερικό και εξωτερικό δανεισμό (δανεισμός 2.449 δις από το σύνολο των δαπανών 2.758 δις δραχμών). Επίσης διαπιστώνουμε ότι το 25,6% του δανεισμού αφορούσε βραχυπρόθεσμο εσωτερικό δανεισμό (έντοκα γραμμάτια) που έφεραν πολύ υψηλό επιτόκιο (πάνω από 22%) και το 63,5% αφορούσε εξωτερικό δανεισμό (σε συνάλλαγμα) σε μια περίοδο που τα επιτόκια ήταν υψηλά στο εξωτερικό και οι ρυθμοί πτώσης της δραχμής ήταν μεγάλοι. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Στα παραπάνω στοιχεία συντέλεσε η διασπάθιση δημοσίου χρήματος καθώς και η σπατάλη επενδυτικών πόρων σε έργα αμφισβητούμενης επενδυτικής αξίας ενώ παράλληλα τίθεται και το ερώτημα σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης του κόστους των έργων αυτών, αν δηλαδή υπήρξαν υπερτιμολογήσεις έργων και αδιαφάνεια στην σπατάλη των πόρων. Ο πίνακας 4 δείχνει επίσης τις αιτίες δημιουργία των μεγάλων δημοσίων ελλειμμάτων αυτής της περιόδου. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Η δεύτερη αιτία διόγκωσης του χρέους ήταν η μεγάλη αύξηση των καταναλωτικών και λειτουργικών δαπανών. Την περίοδο που εξετάζουμε οι δαπάνες αυτές αυξήθηκαν μεταξύ 2,2 και 2,4% και πρόκειται κυρίως για μισθολογικές δαπάνες του δημοσίου. Παράλληλα όμως αυξήθηκαν πολύ και οι δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας (δαπάνες υγείας και ασφάλισης). Σύμφωνα με τον πίνακα 5 οι δαπάνες ασφάλισης την δεκαετία του 60 αποτελούσαν το 1,7% του ΑΕΠ και το 7,5% του προϋπολογισμού, την δεκαετία του 70 το 2,2% του ΑΕΠ και το 9% του προϋπολογισμού ενώ την δεκαετία

του 80 3,8% του ΑΕΠ και το 13,1% του προϋπολογισμού. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό των συνταξιούχων το 1962 ήταν 8,6% του συνολικού πληθυσμού, το 1990 έφτασε το 19,% και το 2010 πάνω από το 25%. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Η τρίτη αιτία διόγκωσης του χρέους ήταν η αύξηση των τόκων για την εξυπηρέτηση του αυξανόμενου χρέους. Όσον αφορά το δημόσιο χρέος το 1980 ήταν στο 27,7% του ΑΕΠ και το 1990 έφτασε το 71,4% του ΑΕΠ. Η δαπάνη των τόκων εκτοξεύτηκε από το 2,5% του ΑΕΠ στο 9,7% του ΑΕΠ το 1990. Αντίστοιχα η δαπάνη των τόκων από το 8,9% του συνόλου των τακτικών δαπανών του προϋπολογισμού το 1980 έφτασε το 28,8% το 1990. Οι δαπάνες αυξήθηκαν εξαιτίας της θεαματικής αύξησης του δανεισμού και της μεγάλης συσσώρευσης του χρέους ενώ τα επιτόκια με τα οποία δανείζονταν το κράτος ήταν ιδιαίτερα υψηλά και κυμαίνονταν σταθερά πάνω από το 20%. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Συμπερασματικά το πρόβλημα του δημοσίου χρέους ξεκίνησε από την δεκαετία του και οφειλόταν κυρίως στους εξής λόγους: α) στην μεγάλη αύξηση των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού, αύξηση η οποία δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση των εσόδων εξαιτίας της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας, β) στην αύξηση των δημοσίων επενδύσεων οι οποίες κάλυψαν το 4,5% του ΑΕΠ και χρηματοδοτήθηκαν με βραχυπρόθεσμο δανεισμό και γ) στην αύξηση του των τόκων για την εξυπηρέτηση του χρέους οι οποίοι αυξήθηκαν από 17,7% του ΑΕΠ το 1980 σε 71,4% του ΑΕΠ το 1990. Παράλληλα όμως τα δημόσια οικονομικά της χώρας επιβαρύνθηκαν και από την επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου και του ισοζυγίου τρέχουσων συναλλαγών, την μείωση της βιομηχανικής παραγωγής και τάση αποβιομηχανοποίησης της χώρας, την δημιουργία μιας στρατιάς προβληματικών επιχειρήσεων, την διόγκωση του δημοσίου τομέα μέσω χιλιάδων προσλήψεων καθώς και την εκτεταμένη φοροδιαφυγή και παραοικονομία. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

1.4 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1990 – 2000

Η περίοδος 1990 – 2000 είναι γνωστή ως ‘η νεοφιλελεύθερη εποχή’. Την δεκαετία αυτή η Ελλάδα εισήλθε επίσημα ως μέλος στην ζώνη του ευρώ με την ισοτιμία 1 ευρώ = 340 δραχμές. Η δεκαετία ξεκίνησε με προσπάθειες ιδιωτικοποίησης δημοσίων οργανισμών. Οι προσπάθειες αυτές όμως με σκοπό την μείωση του δημοσίου τομέα προσέκρουσαν στις αντιδράσεις διαφόρων συνδικαλιστικών φορέων της χώρας. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Την περίοδο αυτή συντελεστή στην χώρα ένα νέο οικονομικό θαύμα αφού ο ρυθμός ανάπτυξης εκτοξεύτηκε μετά από πολλά χρόνια σε επίπεδα της τάξης του 4%, οι επενδύσεις αυξήθηκαν, η ανεργία μειώθηκε και μειώθηκαν τα δημόσια ελλείμματα. Κύρια αιτία για όλα αυτά ήταν η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Παρόλα αυτά όμως σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat αποδείχτηκε εκ των υστέρων ότι του έλλειμμα του ελληνικού δημοσίου ήταν 3.7% το 2000 οπότε η χώρα δεν θα έπρεπε να είχε μπει στην ΟΝΕ αφού ουδέποτε είχε έλλειμμα κάτω του 3% του ΑΕΠ όπως προέβλεπε η συνθήκη της ΕΕ. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξετάσουμε την εξέλιξη του δημοσίου χρέους και των ελλειμμάτων στην Ελλάδα την δεκαετία του 90. Στις αρχές της δεκαετίας του 90 ξεκίνησε η απελευθέρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και έτσι το δημόσιο για να δανειστεί άρχισε την διάθεση εντόκων γραμματίων προς το μη τραπεζικό κοινό. Η υποχρέωση των τραπεζών να επενδύουν σε έντοκα γραμμάτια δημοσίου μειώθηκε μειώθηκε από 40% των καταθέσεων τους στα τέλη του 1990 σε 30% τον Ιούλιο του 1991 και σε 20% τον Ιούλιο του 1992 ενώ καταργήθηκε τον Μάιο του 1993. Το δημόσιο πλέον δεν μπορούσε να δανειστεί με προνομιακά επιτόκια από τις τράπεζες, οπότε αναγκάστηκε να στραφεί προς το μη τραπεζικό κοινό. Το 1990 το 43,1% των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα χρηματοδοτήθηκε από την πώληση εντόκων γραμματίων στο μη τραπεζικό κοινό. Το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σε 68% το 1991 και σε 71,2% το 1992. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Από την αρχή της δεκαετίας στόχος της χώρας ήταν η ένταξη της στην ΟΝΕ. Η επίτευξη αυτού του στόχου απαιτούσε υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα καθώς και ενοποίηση των λογαριασμών του δημοσίου στην Τράπεζα της Ελλάδος κάτι που προκάλεσε μεγάλες προσαρμογές ελλείμματος – χρέους και άνοδο του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ. Το δημόσιο από τους 3 λογαριασμούς του στην ΤτΕ έκλεισε τον λογαριασμό πετρελαιοειδών και συναλλαγματικών διαφορών ενώ δανείστηκε 30 δις

δραχμές για να εμφανίσει πιστωτικό υπόλοιπο στον λογαριασμό συγκέντρωσης εισπράξεων και πληρωμών. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Τα πρωτογενή πλεονάσματα κάθε έτους σε συνδυασμό με την αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ εξασθένησαν την δυναμική του χρέους και σταθεροποίησαν τον λόγο του χρέους προς το ΑΕΠ. Παρόλα αυτά φαινόμενα όπως αυτά της διαφθοράς, της εκτεταμένης φοροδιαφυγής και η αύξηση των δαπανών και κυρίως των στρατιωτικών κρατούσαν το χρέος σε υψηλά επίπεδα. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Τρεις εξελίξεις συντέλεσαν στην καθοδική πορεία του λόγου χρέους / ΑΕΠ: α) η μείωση των ελλειμμάτων αφού το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης από το 10,2% του 1995 έπεσε στο 4% το 1997 και έφτασε το 0,8% το 2000 ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα αυξήθηκε από 1% το 1995 σε 4,2% το 1997 και 6,5% το 2000, β) μείωση του πληθωρισμού από 8,9% το 1995 σε 5,5% το 1997 και 8,5% το 2000 προκαλώντας μείωση των ονομαστικών επιτοκίων και γ) έκδοση δεκαετών ομολόγων σταθερού επιτοκίου που επέφερε περαιτέρω μείωση των επιτοκίων και έθεσε τέλος στην εξάρτηση του δημοσίου από τον βραχυπρόθεσμο δανεισμό. Αρχικά το επιτόκιο των δεκαετών ομολόγων ήταν 8,8% και το 2000 έπεσε στο 6%. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Καθόλη την διάρκεια της δεκαετίας η ελληνική κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων για την στήριξη των δημοσίων οικονομικών. Η ανοδική πορεία του Χρηματιστηρίου Αθηνών ενίσχυε αυτές τις προσπάθειες ιδιωτικοποιήσεων. Την περίοδο αυτή το δημόσιο άντλησε 2 τρις δρχ που χρησιμοποίησε για την μείωση του δημοσίου χρέους και την πτωτική τάση του λόγου χρέους / ΑΕΠ. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Παρά την μείωση του ο πληθωρισμός στην Ελλάδα παρέμεινε υψηλότερος από τον μέσο όρο των χωρών της ευρωζώνης ακόμα και μετά την ένταξη της χώρας στο ευρώ. Αυτό οδήγησε στην επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας. Έτσι η Ελλάδα έμαθε με μεγάλο κόστος την δεκαετία του 1990 ότι δεν είναι δυνατόν να βελτιώσεις τη διεθνή ανταγωνιστικότητα σου με νομισματικά μόνο μέσα όπως η διολίσθηση και η υποτίμηση του νομίσματος ή να χρηματοδοτήσεις το δημόσιο χρέος με υπερβολική έκδοση καινούργιου χρήματος. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Αξίζει να σημειωθεί ότι την δεκαετία του 90 συνεχίστηκε με αμειώτους ρυθμούς η διόγκωση του δημοσίου τομέα με διορισμούς ενώ οι μισθοί στον δημόσιο ήταν σχετικά υψηλοί. Αυτοί οι παράγοντες σε συνδυασμό με την τεράστια γραφειοκρατία στον δημόσιο τομέα και την επίδραση των συνδικάτων οδήγησαν στην μη προσέλκυση επενδύσεων στην ελληνική οικονομία με αποτέλεσμα την επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Το 1994 εκκίνησε η προ σάθεια της χώρας για ένταξη στη ζώνη του ευρώ. Η νομισματική πολιτική επωμίστηκε σημαντικό βάρος της προσπάθειας για την εκπλήρωση των κριτηρίων ένταξης, κυρίως της τιθάσευσης του πληθωρισμού και του περιορισμού των διακυμάνσεων της δραχμής έναντι των υπολοίπων νομισμάτων του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών. Η περιοριστική κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής συνοψίστηκε σε δύο βασικές επιλογές, αφενός μεν τη διατήρηση των επιτοκίων σε υψηλά επίπεδα, αφετέρου τον περιορισμό των ονομαστικών υποτιμήσεων της δραχμής. Η πολιτική αυτή, η οποία έγινε γνωστή ως «πολιτική της σκληρής δραχμής», αποσκοπούσε στο να περιοριστεί η επίδραση του εισαγόμενου πληθωρισμού και να σηματοδοτηθεί η δέσμευση των ασκούντων την οικονομική πολιτική στον στόχο της ένταξης της χώρας στην ΟΝΕ . Η αξιόπιστη αυτοδέσμευση επιτάχυνε την προσαρμογή των πληθωριστικών προσδοκιών προς τα κάτω και επομένως μείωσε το κόστος του αποπληθωρισμού. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Ο αποπληθωρισμός τελικά επετεύχθη και μαζί του ο -ορισμένος ως εθνικός- στόχος της ένταξης της χώρας στην ευρωζώνη. Με ένα κόστος όμως: τη συσσώρευση πραγματικής ανατίμησης της δραχμής. Τον Μάρτιο του 1998 η Τράπεζα της Ελλάδος αποφάσισε υποτίμηση της δραχμής κατά 12,3% ως προς το ECU. Ωστόσο, τα υψηλά επιτόκια συνέχιζαν να προσελκύουν εισροές κεφαλαίων. Η ΤτΕ αναγκαζόταν να απορροφά την πλεονάζουσα ρευστότητα ώστε να μην αναζωπυρώνεται ο πληθωρισμός, αλλά οι ανατιμητικές πιέσεις επέμεναν. Τελικώς, η Ελλάδα εισήλθε στην ΟΝΕ με μία ισοτιμία μετατροπής η οποία εκτιμάται ότι δεν ευνοούσε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών. Το σημαντικότερο ωστόσο ήταν ότι η οικονομία δεν είχε πραγματοποιήσει τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων και εργασίας οι οποίες θα αντιμετώπιζαν το δομικό πρόβλημα της επιμονής του ελληνικού πληθωρισμού. Ως αποτέλεσμα, από τη στιγμή της εισόδου στο κοινό νόμισμα, η Ελλάδα διατήρησε σταθερά θετικές διαφορές πληθωρισμού

έναντι του μέσου όρου της Ζώνης, συνήθως άνω της μίας ποσοστιαίας μονάδας. Οι θετικές διαφορές πληθωρισμού μεταφράστηκαν σε σημαντική πραγματική ανατίμηση έναντι των υπολοίπων μελών της ΟΝΕ. Η κρίσιμη διαφορά με την προηγούμενη περίοδο όμως ήταν πως, μετά την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος, η υπονόμηση της ανταγωνιστικής θέσης της χώρας δεν ήταν δυνατόν να αντιμετωπιστεί με υποτίμηση του νομίσματος. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Η διάβρωση της ελληνικής ανταγωνιστικότητας επαυξήθηκε από τη συνεχή ανατίμηση του ευρώ μετά τα πρώτα έτη της γέννησής του. Η τάση αυτή είναι αποτέλεσμα κυρίως της διαχρονικής προσήλωσης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) στον στόχο της σταθερότητας των τιμών. Η ιδρυτική εξουσιοδότηση της ΕΚΤ θέτει ως στόχο της τη σταθερότητα των τιμών και όχι προσμετρήσεις για την οικονομική ανάπτυξη, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με την Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ (Federal Reserve). Γι αυτό τον λόγο, η ΕΚΤ θεωρείται ότι ασκεί λιγότερο επιθετικές πολιτικές μείωσης των επιτοκίων παρέμβασης ή διολίσθησης του ευρώ σε περιπτώσεις πραγματικής ή επαπειλούμενης επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Η δεκαετία του 1990 (1991 – 2000) χαρακτηρίζεται από την διόγκωση του δημοσίου χρέους (από 74,1% το 1990 σε 102,1% το 2000) καθώς και την δημιουργία δημοσιονομικών πλεονασμάτων επί σειρά ετών παρά τις μεγάλες επιβαρύνσεις των προϋπολογισμών με τόκους. Είναι γεγονός ότι σύμφωνα με τους παραπάνω πίνακες ο μέσος όρος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων έφτασε το 6,6%, όμως σε επίπεδο πρωτογενούς αποτελέσματος εμφανίστηκε πλεόνασμα (έσοδα μεγαλύτερα των δαπανών) το οποίο κατά μέσο όρο έφτασε το 2,5% αφού οι δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού έφτασαν το 24,6% του ΑΕΠ ενώ ο μέσος όρος των εσόδων έφτασε το 27,1% του ΑΕΠ. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Είναι επίσης σημαντικό το γεγονός ότι ο μέσος όρος της δαπάνης για τόκους έφτασε το 9,9% ενώ οι τόκοι αποτέλεσαν το 149,4% των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Ως εκ τούτου επιτεύχθηκε μια σιωπηρή χρονική αναδιάρθρωση του χρέους μέσα από συμφωνίες με εγχώριους ομολογιούχους αλλά και την αντικατάσταση του υψηλότοκου χρέους με νέο χαμηλότοκο και μεγαλύτερης διάρκειας. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Η δεκαετία του 1990 είχε τα εξής θετικά σε επίπεδο χρηματοοικονομικής διαχείρισης: α) μειώθηκαν οι πρωτογενείς δαπάνες του προϋπολογισμού (από 28,9% του ΑΕΠ την δεκαετία του 1980 σε 24,6%) χωρίς να μειωθεί το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, β) αυξήθηκαν σημαντικά τα δημόσια έσοδα (από 23,3% του ΑΕΠ την δεκαετία του 80 σε 27,1%), γ) εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην μεταπολεμική περίοδο πρωτογενές πλεόνασμα (2,5% του ΑΕΠ). (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Από την άλλη όμως υπήρχαν μερικά προβληματικά σημεία στα δημοσιονομικά μεγέθη τα οποία ήταν: α) η μεγάλη αύξηση του χρέους (από 71,4% του ΑΕΠ το 1990 σε 102,1% του ΑΕΠ το 2000 ενώ το 1996 το χρέος είχε φτάσει και το 122,1% του ΑΕΠ) η οποία οφείλεται στον ανατοκισμό αφού τα επιτόκια των δανείων ήταν πολύ υψηλά λόγω του υψηλού πληθωρισμού της εποχής, β) μεγάλη αύξηση των δαπανών για τόκους οι οποίοι έφτασαν το 9,9% του ΑΕΠ ή το 40,1% των δαπανών του προϋπολογισμού, γ) μεγάλη αύξηση των δαπανών για κοινωνική πρόνοια οι οποίες έφτασαν το 4% του ΑΕΠ ή το 16,3% των δαπανών του προϋπολογισμού. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Η επιτυχία των κυβερνήσεων της δεκαετίας του 1990 βασίστηκε στα παρακάτω στοιχεία τα οποία ήταν αποτέλεσμα της πολιτικής τους ή βασίστηκαν σε συγκυριακούς παράγοντες: α) την σημαντική αύξηση των εσόδων του κράτους, β) την μείωση του δανεισμού για την εκτέλεση των δημοσίων επενδύσεων αφού κατά την διάρκεια της δεκαετίας ενεργοποιήθηκαν αναπτυξιακά πακέτα της ΕΕ, β) στην σημαντική μείωση των δαπανών του προϋπολογισμού, δ) στην πτώση των επιτοκίων κυρίως από το 1994 με πολύ μεγαλύτερη πτώση στα τέλη της δεκαετίας, ε) στην ρύθμιση που έγινε μεταξύ κράτους και τραπεζών για την μείωση των επιτοκίων των ομολόγων που διακρατούσαν και τον ετεροχρονισμό στην αποπληρωμή τόκων και κεφαλαίου κάτι που προκάλεσε μια εικονική μείωση του χρέους και μεταφορά του πολλά χρόνια αργότερα, ζ) στο γεγονός ότι ήδη από το 1992 με την συνθήκη του Μάαστριχτ τέθηκε ο στόχος της συμμετοχής στη ζώνη του ευρώ κάτι που ενέπνευσε το σύνολο του λαού, η) στην σημαντική βελτίωση των συνθηκών της διεθνούς οικονομίας σε σχέση με την δεκαετία του 1980, θ) στην αναπροσαρμογή του ΑΕΠ το 1995. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Έτσι η Ελλάδα μπόρεσε να πληρήσει τους όρους για την συμμετοχή της στην ζώνη του ευρώ - αν και κατά πολλούς με αμφισβητήσιμη ποιότητας πρακτικές - και να μεταβάλλει τις χρηματοοικονομικές της δομές. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

1.5 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2010

Η περίοδος 2000 – 2010 ξεκινούσε φαινομενικά με θετικές προοπτικές για την ελληνική οικονομία. Παρόλα αυτά η ελληνική οικονομία αντιμετώπιζε πρόβλημα υψηλού χρέους και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Η ευκολία του δανεισμού (λόγω της χρήσης του ευρώ) κάλυψε τα προβλήματα αυτά και οδήγησε σε λανθασμένες πολιτικές αποφάσεις. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Τρία ήταν τα στοιχεία τα οποία βάρυναν σημαντικά στην επιδείνωση της δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας κατά την δεκαετία του 2000. Το πρώτο στοιχείο ήταν η πτώση των εσόδων του προϋπολογισμού, μια πτώση η οποία ξεκίνησε ήδη από τις αρχές της δεκαετίας. Σύμφωνα με τον πίνακα 6 τα έσοδα αυξήθηκαν κατά 4,8% και τα έξοδα κατά 12,3%. Το 2003 τα έσοδα μειώθηκαν κατά 0,8% ενώ τα έξοδα αυξήθηκαν κατά 12,6%. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Το αποκορύφωμα όμως στο άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ εσόδων και εξόδων σημειώθηκε το 2009 όταν τα έσοδα μειώθηκαν κατά 10,8% ενώ τα έξοδα αυξήθηκαν κατά 19,7%. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε και την κατάρρευση του προϋπολογισμού. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Το δεύτερο στοιχείο ήταν ο εκτροχιασμός των δαπανών κοινωνικής πρόνοιας. Το στοιχείο αυτό είχε επισημανθεί ήδη από το 2000, όμως η κυβέρνηση υποχώρησε εξαιτίας των λαϊκών αντιδράσεων. Οι δαπάνες κοινωνικών δαπανών την δεκαετία του 1990 βρισκόταν στο 4% του ΑΕΠ, την δεκαετία του 2000 αυξήθηκαν σε 7% του ΑΕΠ ενώ η μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάστηκε τα χρόνια 2008 και 2009 όταν οι δαπάνες αυτές έφτασαν το 7,3 και το 9,4% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Ο πίνακας 7 δείχνει την εξέλιξη των δαπανών κοινωνικής πρόνοιας στα κράτη της ΕΕ. Σύμφωνα με το πίνακα η Ελλάδα και η Πορτογαλία είχαν την μεγαλύτερη αύξηση στις δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας μεταξύ των ετών 1996 και 2009. Έτσι ενώ αυτές οι δαπάνες

αυξήθηκαν στην Γερμανία κατά 0,2% στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 7,1% του ΑΕΠ και στην Πορτογαλία κατά 9,2% του ΑΕΠ της χώρας. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Το τρίτο στοιχείο ήταν η αύξηση των μισθών και γενικότερα του κόστους τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα κάτι που είχε αρνητικές επιδράσεις στην ήδη καταρρέουσα ανταγωνιστικότητα της χώρας και στην αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων. Σύμφωνα με τον πίνακα 8 μεταξύ του 1996 και του 2009 η επιβάρυνση του προϋπολογισμού και μόνο για την μισθοδοσία δημοσίων υπαλλήλων αυξήθηκε κατά 3,4% του ΑΕΠ αφού το 1996 αποτελούσαν το 9,6% του ΑΕΠ και το 2009 το 13% του ΑΕΠ. Στην Γερμανία το 1996 έφταναν το 8,7% του ΑΕΠ και το 2009 είχαν υποχωρήσει στο 7,4% του ΑΕΠ. Η αύξηση της δαπάνης αυτό το χρονικό διάστημα στην Ελλάδα ήταν 225%, στην Ιρλανδία 247% και στην Γερμανία μόλις 9%. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

Συγκεντρωτικά κατά την δεκαετία 2000 – 2010 παρατηρούνται τα εξής: α) οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού έφτασαν το κατά μέσο όρο το 25,1% του ΑΕΠ ενώ αν υπολογίσουμε και τις δαπάνες των τόκων έφτασαν στο 34,5% του ΑΕΠ, β) οι δαπάνες δημοσίων επενδύσεων έφτασαν το 4,2% του ΑΕΠ ενώ η συμμετοχή των ευρωπαϊκών πόρων στις δαπάνες αυτές, ήταν οι υψηλότερες από την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, γ) ο μέσος όρος των εσόδων έφτασε το 23,6% του ΑΕΠ, δ) ο μέσος όρος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων έφτασε το 6,7% ενώ σε επίπεδο πρωτογενούς αποτελέσματος εμφανίστηκε έλλειμμα της τάξης του 1,5%, ε) ο μέσος όρος της δαπάνης για τόκους έφτασε στο 5,2%, ζ) οι τόκοι αποτέλεσαν το 77,2% των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, η) το δημόσιο χρέος έφτασε το 138,8% του ΑΕΠ, η) η ύφεση του 2009 είναι η χειρότερη μεταπολεμική και μια από τις χειρότερες στην οικονομική ιστορία της Ελλάδας. (βλ. Γιάννης Σιάτρας, 2011)

1.6 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Ο πίνακας 9 1 και το διάγραμμα 1 δείχνουν την ιστορική εξέλιξη του ελληνικού δημοσίου χρέους.

Από αυτόν τον πίνακα και το διάγραμμα φαίνεται καθαρά ότι η Ελλάδα ζούσε με έντονο πρόβλημα χρέους ήδη από την δεκαετία του 1980. Το γεγονός ότι δεν χρεοκόπησε στις αρχές της δεκαετίας του 90 οφείλεται στο ότι εκείνη την περίοδο το χρέος ήταν κατά βάση εσωτερικό και εκφραζόταν σε δραχμές. Τα στοιχεία επέτρεψαν αφενός μεν την ρύθμιση του με τους εγχώριους ομολογιούχους και αφετέρου την χρονική μετατόπιση του μέσω της αντικατάστασης του παλαιού χρέους με νέο που έληγε πολύ αργότερα και το οποίο λόγω της πτώσης του πληθωρισμού έφερε πολύ χαμηλότερα επιτόκια. Την ίδια στιγμή πάρθηκαν και επιτυχή μέτρα περιορισμού των ελλειμμάτων.

Οι κυβερνήσεις του 2000 γνώριζαν το πρόβλημα. Στις αρχές της δεκαετίας το χρέος ξεπερνούσε το 100% του ΑΕΠ, δεν έδρασαν όμως οι κυβερνήσεις για τον περιορισμό του χρέους αφού πιθανόν να παρασύρθηκαν από την ευκολία χρηματοδότησης και τα χαμηλά επιτόκια των αγορών. Επιπλέον δεν πρέπει να ξεχνάμε και την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 οι οποίοι επέφεραν μεγάλες οικονομικές υποχρεώσεις για την Ελλάδα. Πιθανόν οι κυβερνήσεις δεν αντελήφθησαν τον επερχόμενο κίνδυνο και μεγιστοποίησαν τον παράγοντα του πολιτικού κόστους αφήνοντας τις μελλοντικές κυβερνήσεις να λύσουν το πρόβλημα.

Δεν πρέπει επίσης να διαφεύγει της προσοχής μας ότι η διεθνής κρίση του 2008 έκανε τους επενδυτές και γενικά τις αγορές ιδιαίτερα ευαίσθητους σε θέματα χρέους και η Ελλάδα μπήκε στο στόχαστρο πολλών διεθνών επενδυτών ως χώρα με αφύσικα χαμηλά επιτόκια. Η ελληνική κυβέρνηση το 2007 αν και έπρεπε να πάρει μέτρα περιορισμού των ελλειμμάτων δεν το έπραξε. Αντίθετα οι δαπάνες της κυβέρνησης αυξήθηκαν το 2007 κατά 12,4% σε σχέση με το 2006 ενώ αντίθετα τα έσοδα αυξήθηκαν μόλις κατά 7,9%. Η κρίση του 2008 είχε ως αποτέλεσμα την κατακόρυφη πτώση των εσόδων του κράτους (το 2008 υπήρξε αύξηση των εσόδων κατά 4,9% και το 2009 πτώση των εσόδων κατά 10,8%) και την αύξηση των δαπανών (οι δαπάνες αυξήθηκαν 9,7% το 2008 και το 2009 19,7%). Ως εκ τούτου η υπαγωγή της χώρας στην τρόικα ήταν θέμα χρόνου.

Τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε την μεγάλη φοροδιαφυγή στην χώρα εδώ και πολλές δεκαετίες. Είναι φανερό το γεγονός ότι το κράτος δεν καταφέρνει να εισπράξει τους φόρους που πρέπει. Καταλήγουμε έτσι στο συμπέρασμα ότι η ταυτόχρονη μείωση

των εσόδων του κράτους με την μεγάλη αύξηση των δαπανών οδήγησαν μεταξύ άλλων την Ελλάδα στο σημείο που βρίσκεται σήμερα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Πίνακας 1

Έτος	ΑΕΠ (τρέχουσες τιμές)	Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ %	Τόκοι ως % δαπανών Προϋπολογισμού
1970	258	8,3	6%
1971	287,42	8	6,4%
1972	329,97	9,1	6,4%
1973	428,21	8,3	6,8%
1974	507,32	-1,8	7,6%
1975	593,18	5,1	7,6%
1976	728,73	6,1	8,4%
1977	963,7	2,9	7,5%
1978	1,161,400	6,4	8,9%
1979	1,428,800	3,6	11,4%
1980	1,711,000	2,1	12,9%
1981	2,050,100	0,2	13,4%
1982	2,574,600	0,6	11,3%
1983	3079,200	0,4	14,3%
1984	3605,700	2,9	9,6%
1985	4617,800	3,4	20,2%

1986	5514,700	1,7	18,6%
1987	6258,500	-0,5	28,1%
1988	9169,000	4,9	25,2%
1989	10895,200	6,1	28,8%
1990	13143,100	-3,5	42%

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 2

Έτος	ΑΕΠ (τρέχουσες τιμές)	Πρωτογενείς δαπάνες προϋπολογισμού	Πρωτογενείς δαπάνες ως ποσοστό % του ΑΕΠ	Πρωτογενές αποτέλεσμα
1980	1,711,000	21.0%	329,531	23.0%
1981	2,050,100	20.7%	465,936	27.5%
1982	2,574,600	22.9%	601,51	27.9%
1983	3079,200	23.9%	772,778	30.6%
1984	3605,700	25.9%	1,018,319	34.4%
1985	4617,800	24.3%	1,186,053	31.6%
1986	5514,700	27.1%	1,433,127	31.6%
1987	6258,500	28.2%	1,638,396	31.3%
1988	9169,000	21.6%	2,123,190	27.1%
1989	10895,200	20.0%	2,566,764	27.5%
1990	13143,100	22.6%	3,027,951	26.6%

Πηγή : Eurostat

Πίνακας 3

Έτος	Δαπάνες	Έσοδα	Εγχώριοι πόροι – δάνεια εσωτερικά	Εγχώριοι πόροι – Έντοκα γραμμάτια	Αλλοδαποί πόροι	Έλλειμα	Έλλειμα ως % του συνόλου	Σύνολο δανείων
------	---------	-------	--	--	--------------------	---------	-----------------------------------	-------------------

1980	64,306	861	37276	37276	26069	- 63,445	98,7%	63254
1981	97,080	1204	47010	47010	48866	- 95,876	98,8%	89955
1982	117,855	1299	64299	64299	52258	- 116,556	98,9%	111942
1983	169,210	2510	83126	83126	83574	- 166,700	98,5%	161020
1984	221,043	4251	49874	49874	166,918	- 216,792	98,1%	209620
1985	274,197	3594	5633	5633	264,970	- 270,603	98,7%	262741
1986	309,838	6966	767	767	302,105	- 302,872	97,8%	272776
1987	318,288	4061	2407	2407	311,820	- 314,227	98,7%	280371
1988	356,650	6962	140,000	140,000	218,688	- 349,688	98%	315601
1989	428,958	8611	112,196	112,196	308,151	- 420,347	98%	372244
1990	465,124	9820	143,105	143,105	312,199	- 455,304	97,9%	373372

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 4

	1961 - 1970	1971 - 1980	1981 - 1990	1991 - 2000	2001 - 2010
ΑΕΠ	1,689.0	8,139	60,908	290,552	1,996.0
Φορολογικά έσοδα	299.1 - 17.7%	1,613 - 19.8%	12,902 - 21.2%	67,227 - 23.1%	433.5 - 21.7%
Σύνολο εσόδων	344.1 - 20.4%	1,774 - 21.8%	14,194 - 23.3%	78,741 - 27.1%	470.5 - 23.6%
Πρωτογενείς Δαπάνες	381.3 - 22.6%	1,996 - 24.5%	17,601 - 28.9%	71,592 - 24.6%	501.2 - 25.1%
Πρωτογενές Αποτέλεσμα	-37.2 -2.2%	-222 -2.7%	-3,406 -5.6%	7,149 - 2.5%	-30.7 -1.5%
Πρόγραμμα ΠΔΕ	52.0 - 3.1%	361 - 4.4%	2,758 - 4.5%	13,242 - 4.6%	84.8 - 4.2%
Δανεισμός λόγω ΠΔΕ	41.4 - 2.5%	350 - 4.3%	2,449 - 4.0%	7,365 - 2.5%	46.8 - 2.3%

Τόκοι	14.2 - 0.8%	153 - 1.9%	3,852 - 6.3%	28,718 - 9.9%	103.7 - 5.2%
Δαπάνες με τόκους	395.5 - 23.4%	2,149 - 26.4%	21,452 - 35.2%	100,309 - 34.5%	604.9 - 30.3%
Έλλειμμα Κεντ. Κυβέρνησης	-51.4 - -3.0%	-375 - -4.6%	-7,257 - -11.9%	-19,219 --6.6%	-134.4 - -6.7%
Τόκοι ως % ελλείμματος	-27.6%	-40.7%	-53.1%	149.4%	-77.2%

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 5

	1961 – 1970	1971 – 1980	1981 – 1990	1991 – 2000	2001 – 2010
	Ποσό – ως % του ΑΕΠ – ως % του προϋπολογισμού	Ποσό – ως % του ΑΕΠ - ως% του προϋπολογισμού	Ποσό – ως % του ΑΕΠ - ως% του προϋπολογισμού	Ποσό – ως % του ΑΕΠ - ως% του προϋπολογισμού	Ποσό – ως % του ΑΕΠ - ως% του προϋπολογισμού
ΑΕΠ	1689.0	8,139	60,908	290,552	1,996.0
Προϋπολογισμός	381.4 - 22.6%	1,996 - 24.5%	17,601 - 28.9%	71,592 - 24.6%	501.2 - 25.1%
Άμυνα	59.4 - 3.5% - 15.6%	387 - 4.7% - 19.4%	2,333 - 3.8% - 13.3%	8,601 - 3.0% - 12.0%	56.9 - 2.8% - 11.3%
Παιδεία	34.9 - 2.1% - 9.2%	186 - 2.3% - 9.3%	1,687 - 2.8% - 9.6%	7,737 - 2.7% - 10.8%	56.5 - 2.8% - 11.3%
Γεωργία	40.6 - 2.4% - 10.6%	88 - 1.1% - 4.4%	1,133 - 1.9% - 6.4%	2,107 - 0.7% - 2.9%	13.9 - 0.7% - 2.8%
Κοινωνική πρόνοια	28.7 - 1.7% - 7.5%	180 - 2.2% - 9.0%	2,31 - 3.8% - 13.1%	11,686 - 4.0% - 16.3%	139.3 - 7.0% - 27.8%
Δαπάνη τόκων	14.2 - 0.8% - 3.7%	153 - 1.9% - 7.7%	3,851 - 6.3% -	28,718 - 9.9% -	103.7 - 5.2% -

			21.9%	40.1%	20.7%
--	--	--	-------	-------	-------

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 6

Έτος	Συν. Καθαρά Έσοδα (Μεταβ. Από προηγ. Έτος)	Συν. Πρωτ. Δαπάνες (Μεταβ. Από προηγ. Έτος)
2000	7.7%	0.8%
2001	4.8%	12.3%
2002	3.2%	4.1%
2003	-0.8%	12.6%
2004	7.2%	14.6%
2005	6.5%	2.0%
2006	11.5%	4.9%
2007	7.9%	12.4%
2008	4.9%	9.7%
2009	-10.8%	19.7%
2010	8.1%	-9.8%

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 7

	1996 - % του ΑΕΠ	2000 - εκατ ευρώ	2007 - εκατ ευρώ	2008 % του ΑΕΠ	2009 εκατ ευρώ	2010 % του ΑΕΠ	Μεταβολή ή 1996 - 2009 % του ΑΕΠ
Αυστρία	23.8	49,783	63,55	23.6	70,222	25.6	-1.8
Βέλγιο	22.6	53,896	74,915	23.3	86,234	25.4	-2.8
Γαλλία	22.7	318,263	438,626	23.3	479,488	25.1	-2.4
Γερμανία	26.5	532,7	597,33	24.5	640,1	26.7	-0.2

Ελλάδα	13.7	20,155	39,949	19.3	48,844	20.8	-7.1
Εσθονία	11.0	680	1,584	12.2	2,209	15.9	-4.9
Ιρλανδία	12.7	9,337	22,975	14.4	27,745	17.4	-4.7
Ισπανία	15.6	90,253	148,368	15.1	184,071	17.5	-1.9
Ιταλία	18.4	22,963	306,247	20.4	336,443	22.1	-3.7
Κύπρος	8.2	896	1,847	12.2	2,276	13.4	-5.2
Λουξεμβούρ γο	18.4	3,775	6,488	17.9	7,849	20.6	-2.2
Μάλτα	12.6	485	719	12.7	812	13.9	-1.3
Ολλανδία	21.5	76,406	114,837	20.2	128,994	22.6	-1.1
Πορτογαλία	12.7	16,571	31,311	19.3	36,95	21.9	-9.2
Σλοβακία	16.7	4,994	9,879	16.1	11,922	18.9	-2.2
Σλοβενία	17.1	3,325	5,627	16.6	6,634	18.7	-1.6
Φιλανδία	22.9	23,515	31,006	17.8	35,859	20.9	2.0
Βουλγαρία	163 - 9.2	3,488	6,482	11.7	9,373	13.7	-4.5
Δανία	20.2	225,935	277,418	16.3	304,956	18.4	1.8
Λεττονία	12.9	588	1,123	8.6	1,727	13.2	-0.3
Λιθουανία	10.4	5,531	10,591	12.7	15,811	17.3	-6.9
Μεγάλη Βρετανία	14.5	122,95	178,379	13.1	210,151	15.1	-0.6
Ουγγαρία	15.8	2,013,94 1	4,597,27 9	18.5	4,970,92 5	19.1	-3.3
Πολωνία	18.6	133,591	190,622	16.1	227,128	16.9	1.7
Ρουμανία	10.1	8,537	40,716	11.0	66,444	13.3	-3.2
Σουηδία	21.4	442,669	559,163	17.9	617,087	20.0	1.4

Τσεχία	16.1	379,323	640,845	18.2	721,351	19.9	-3.8
ΕΕ 27							
ΕΕ 17	62	1,764,345	1,894,199	1,979,547	2,106,631	2,168,124	

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 8

	1996 - % του ΑΕΠ	2000 - εκατ ευρώ	2007 – εκατ ευρώ	2008 % του ΑΕΠ	2009 εκατ ευρώ	2010 % του ΑΕΠ	Μεταβολή 1996 – 2009 % του ΑΕΠ
Αυστρία	12.3	22,866	24,783	9.2	27,17	9.7	2.4
Βέλγιο	11.9	29,039	39,424	12.1	43,288	12.5	-0.9
Γαλλία	13.6	192,305	240,876	12.7	254,315	13.3	0.3
Γερμανία	8.7	166,11	168,31	6.9	177,64	7.3	1.3
Ελλάδα	9.6	14,27	25,213	11.7	30,559	11.8	-3.4
Εσθονία	11.3	665	1,527	11.4	1,773	11.8	-1.5
Ιρλανδία	9.6	8,361	19,008	11.3	19,572	11.8	-2.7
Ισπανία	11.2	64,728	107,835	10.9	125,164	11.7	-0.7
Ιταλία	11.3	124,306	163,989	10.8	169,65	11.1	0.0
Κύπρος	13.2	1,326	2,279	14.2	2,669	15.4	-2.6
Λουξεμβούργο	8.5	1,661	2,653	7.1	3,026	7.7	0.6
Μάλτα	15.2	515	707	14.1	830	13.4	1.0
Ολλανδία	10.1	39,647	52,273	9.2	57,13	10.0	0.1
Πορτογαλία	12.7	17,281	20,473	12.0	21,295	12.2	0.1
Σλοβακία	9.5	2,746	4,182	6.9	4,948	7.9	1.7

Σλοβενία	11.3	2,089	3,641	11.0	4,399	12.4	-1.1
Φιλανδία	15.4	17,278	23,239	13.4	25,429	14.4	0.5
Βουλγαρία	7.2	2,803	5,324	9.2	6,695	9.4	-2.6
Δανία	17.2	221,3	284,214	17.2	322,274	19.1	-2.3
Λεττονία	10.9	513	1,574	12.0	1,582	10.2	-1.2
Λιθουανία	10.4	5,551	9,786	10.8	11,819	11.1	-2.5
Μεγάλη Βρετανία	10.5	94,765	153,571	11.1	165,219	11.7	-1.3
Ουγγαρία	10.7	1,415,027	2,921,037	11.5	2,958,065	10.7	-0.7
Πολωνία	10.5	75,104	113,165	10.0	137,565	10.1	0.3
Ρουμανία	6.4	6,381	39,2	10.3	53,408	9.6	-4.3
Σουηδία	16.8	345,177	465,944	14.8	470,167	14.8	1.6
Τσεχία	7.5	154,716	268,572	7.6	293,664	8.0	-0.6
ΕΕ 27	10.5	1,192,930	1,283,556	10.5	1,318,366	10.5	0.0
ΕΕ 17	10.4	846,884	899,87	10.1	970,234	10.6	-0.4

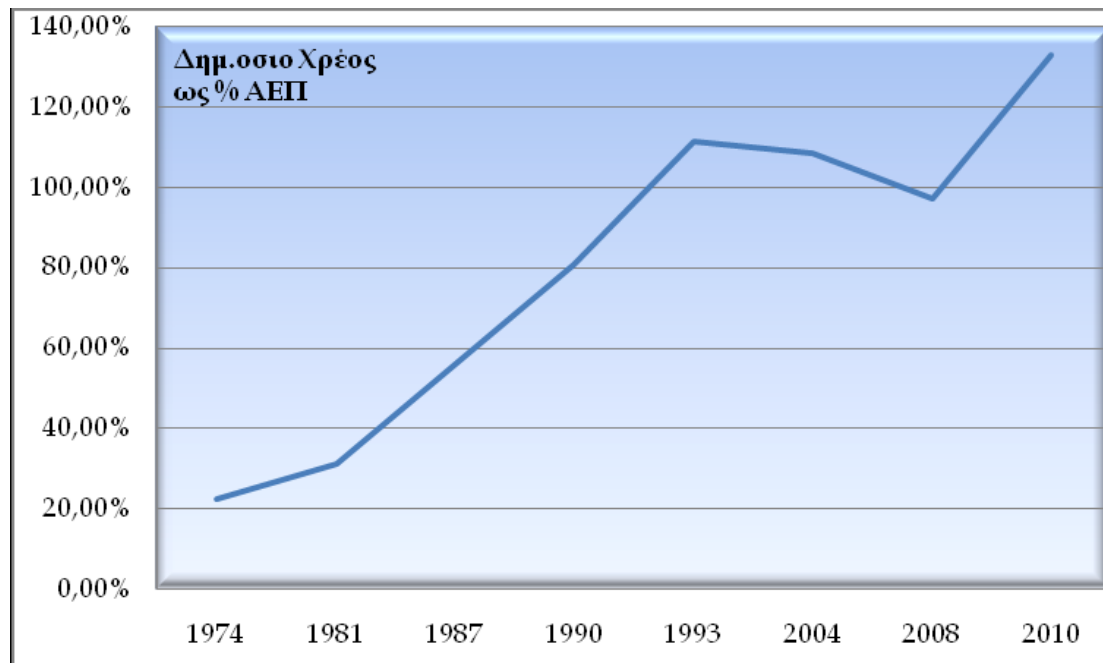
Πηγή: Eurostat

Πίνακας 9

	Σύνολο Κεντρικής Διοίκησης	Σύνολο Κεντρικής Διοίκησης % ΑΕΠ	Γενική Κυβέρνηση	Γενική Κυβέρνηση % ΑΕΠ	
1970	63,8	21,3	74	24,8	1970
1971	72,2	21,9	82	24,8	1971
1972	87,5	23,2	98	25,9	1972
1973	94,3	19,5	106	21,9	1973
1974	114,3	20,3	128	22,7	1974
1975	150,8	22,4	166	24,7	1975
1976	182,6	22,1	199	24,1	1976
1977	215,7	22,4	233	24,2	1977
1978	341,4	29,4	360	31,0	1978
1979	394,6	27,8	415	29,0	1979
1980	473,8	27,7	498	23,8	1980
1981	672,0	32,8	702	34,2	1981
1982	929,0	36,1	997	38,7	1982
1983	1.289,0	41,2	1.365	44,3	1983
1984	1.883,0	49,5	2.025	53,2	1984
1985	2.673,0	57,9	2.385	51,6	1985
1986	3.230,0	58,8	3.584	65,0	1986
1987	4.046,0	64,5	4.538	72,4	1987
1988	5.383,0	58,7	6.034	65,8	1988
1989	6.899,0	61,5	7.543	69,2	1989
1990	9.383,0	71,4	11.849	90,1	1990
1991	12.335,0	76,0	14.980	92,3	1991
1992	15.557,0	82,9	18.530	98,7	1992
1993	23.430,6	110,9	23.592	111,6	1993
1994	28.093,0	117,1	28.223	109,3	1994
1995	31.981,4	117,4	29.603	108,7	1995
1996	106,4 €	121,1	97,8 €	111,3	1996
1997	114,6 €	117,8	110,8 €	114,0	1997
1998	121,9 €	115,3	118,9 €	112,4	1998
1999	129,2 €		126,5 €	112,3	1999
2000	148,8 €	109,2	138,8 €	101,8	2000
2001	160,6 €	109,7	151,8 €	103,7	2001
2002	171,0 €	109,2	158,9 €	101,5	2002
2003	182,4 €	105,8	167,7 €	97,3	2003
2004	201,2 €	108,3	183,2 €	98,6	2004
2005	215,4 €	110,3	195,4 €	100,0	2005
2006	228,2 €	107,5	204,4 €	97,1	2006
2007	239,7 €	105,8	216,4 €	95,6	2007
2008	262,1 €	109,6	237,2 €	99,2	2008
2009*	300,8 €	125,3	272,3 €	113,4	2009*
2010*	326,3 €	133,8	294,0 €	120,4	2010*

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 1

Πηγή: Eurostat

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΚΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΧΡΕΟΥΣ

Η ελληνική κρίση χρέους όπως είναι γνωστό ξεκίνησε το 2009 και γρήγορα εξελίχθηκε σε κρίση δανεισμού. Ως εκ τούτου η χώρα αναγκάστηκε τον Μάιο του 2010 να ζητήσει επίσημα οικονομική βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, της Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο υπογράφοντας ταυτόχρονα ένα μνημόνιο το οποίο περιέγραφε ρητά τις δεσμεύσεις της χώρας έναντι των δανειστών της. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Η Ελλάδα επέλεξε έτσι να διαβεί έναν δύσκολο αλλά συνάμα και ωφέλιμο για αυτήν δρόμο μακροπρόθεσμα. Η χώρα θα πρέπει να προβεί σε αιματηρές θυσίες για να μπορέσει να ανακτήσει ξανά την χαμένη της ανταγωνιστικότητα. Αυτό όμως δεν μπορεί να γίνει χωρίς την βοήθεια της τρόικα, της οποίας σκοπός θα πρέπει να είναι αρωγός στην προσπάθεια αυτή της Ελλάδας. Πιθανόν από την επιβίωση της Ελλάδας να εξαρτάται η επιβίωση της ίδια της ευρωζώνης. Τον τελευταίο καιρό ειδικά ακούγονται σενάρια χρεωκοπίας και εξόδου της χώρας από την ζώνη του ευρώ. Μια τέτοια εξέλιξη πιθανόν να πυροδοτούσε μια κατάσταση ντόμινο με αποτέλεσμα την κατάρρευση των οικονομιών άλλων χωρών της ευρωζώνης. Για αυτόν λοιπόν τον λόγο

4 Οκτωβρίου 2009: Ο Γιώργος Παπανδρέου γίνεται Πρωθυπουργός μετά από μια θριαμβευτική εκλογική νίκη

5 Οκτωβρίου 2009: Η κυβέρνηση δηλώνει ότι θα μειώσει τις δαπάνες και θα καταπολεμήσει την φοροδιαφυγή για να μειώσει το δημόσιο έλλειμμα από 12,7 σε 9,4% το 2010

16 Οκτωβρίου 2009: Ο Παπανδρέου προειδοποιεί το κοινοβούλιο ότι τα οικονομικά της χώρας βρίσκονται σε κατάσταση συναγερμού

21 Οκτωβρίου 2009: Η κυβέρνηση ειδοποιεί την Eurostat ότι το δημόσιο έλλειμμα του 2009 ήταν 12,5% του ΑΕΠ αντί 3,7% που είχε αναφερθεί αρχικά αναφερθεί τον Απρίλιο του 2009

22 Οκτωβρίου 2009: Το spread των 10-ετών ομολόγων (σε σχέση με το γερμανικό) παραμένει αμετάβλητο στις 134 μονάδες βάσης

5 Νοεμβρίου 2009: Ανανέωση του δημοσίου ελλείμματος στο 12,7% του ΑΕΠ, έξι φορές πάνω από τον υπολογισμό του Δεκεμβρίου του 2008

6 Νοεμβρίου 2009: Το spread των 10-ετών ομολόγων παραμένει στις 139 μονάδες βάσης

8 Νοεμβρίου 2009: Σχεδιάζεται η μείωση του ελλείμματος στο 8,7% του ΑΕΠ για το 2010 και αύξηση του δημόσιο χρέους στο 121% του ΑΕΠ το 2010 από 113,4% το 2009

13 Νοεμβρίου 2009: Η Ελλάδα αποκαλύπτει ύφεση και κατηγορεί την προηγούμενη κυβέρνηση της ΝΔ για απόκρυψη οικονομικών στοιχείων

8 Δεκεμβρίου 2009: Ο οίκος αξιολόγησης Fitch Ratings υποβαθμίζει την Ελλάδα στο BBB από A- με αρνητικές προοπτικές

9 Δεκεμβρίου 2009: Το spread των 10-ετών ομολόγων φτάνει τις 247 μονάδες βάσης

9 Δεκεμβρίου 2009: Ο Πρωθυπουργός Παπανδρέου κηρύσσει την χώρα σε οικονομική κρίση και δηλώνει ότι η χώρα αντιμετωπίζει την μεγαλύτερη απειλή από την εποχή της χούντας

16 Δεκεμβρίου 2009: Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poors υποβαθμίζει την Ελλάδα σε BBB+ από A-

22 Δεκεμβρίου 2009: Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβαθμίζει την Ελλάδα από A2 σε A1

23 Δεκεμβρίου 2009: Το κοινοβούλιο υιοθετεί τον προϋπολογισμό του 2010 στοχεύοντας στην μείωση του ελλείμματος από 9,1% του ΑΕΠ

1 Φεβρουαρίου 2010: Τα spread των 10-ετών ομολόγων φτάνουν τις 270 μονάδες βάσης

2 Φεβρουαρίου 2010: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθετεί πρόταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για πρόγραμμα σταθερότητας της Ελλάδας

3 Φεβρουαρίου 2010: Η Ελλάδα ανακοινώνει μια σειρά επιπρόσθετων μέτρων με αυτά που ανακοινώθηκαν στο πρόγραμμα σταθερότητας (πάγωμα μισθών και αύξηση των φόρων με σκοπό την μείωση του δημοσίου ελλείμματος)

11 Φεβρουαρίου 2010: Τα κράτη μέλη της ευρωζώνης ανακήρυξαν την ετοιμότητα τους να αναλάβουν αποφασιστική και συντονισμένη δράση και αν χρειάζεται να διαφυλάξουν την χρηματοοικονομική σταθερότητα στο σύνολο της ευρωζώνης

16 Φεβρουαρίου 2010: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συζητά με το Eurogroup το θέμα της Ελλάδας

24 Φεβρουαρίου 2010: Πραγματοποιείται 24ωρη απεργία στην Ελλάδα με την αστυνομία να συγκρούεται με διαδηλωτές

26 Φεβρουαρίου 2010: Ο Παπανδρέου προειδοποιεί ότι η Ελλάδα θα χρεοκοπήσει αν δεν εφαρμοστούν αυστηρά μέτρα λιτότητας

3 Μαρτίου 2010: Η Ελλάδα ανακοινώνει νέα μέτρα περιορισμού του ελλείμματος πάνω από 2% συμπεριλαμβανομένης της αύξησης του ΦΠΑ και άλλων έμμεσων φόρων και την μείωση των μισθών μέσω της μείωσης των επιδομάτων και μερική μείωση των δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα για τους δημοσίου υπαλλήλους

8 Μαρτίου 2010: Η Ελλάδα υποβάλλει μια αναφορά προόδου με εφαρμογή του προγράμματος σταθερότητας και επιπρόσθετων μέτρων

11 Μαρτίου 2010: Νέες διαδηλώσεις στα μέσα μεταφοράς και στις υπηρεσίες υγείας κατά των μέτρων λιτότητας της κυβέρνησης ενώ κλείνουν και σχολεία

15 Μαρτίου 2010: Το Eurogroup καλωσορίζει την αναφορά της Ελλάδας και δέχεται την εκτίμηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ότι τα νέα μέτρα επαρκούν για να εξασφαλιστούν οι στόχοι προϋπολογισμού το 2010 αν εφαρμοστούν πλήρως

25 Μαρτίου 2010: Τα spread των 10-ετών ομολόγων πέφτουν στις 25^ο μονάδες βάσης

25 Μαρτίου 2010: Οι ηγέτες των κρατών μελών της ευρωζώνης τονίζουν ότι στηρίζουν πλήρως τις προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης και καλωσορίζουν τα νέα μέτρα που ανακοινώθηκαν στις 3 Μαρτίου και φάνηκαν να είναι αρκετά για την εξασφάλιση των στόχων προϋπολογισμού του 2010

7 Απριλίου 2010: Η Ελλάδα ανακοινώνει ότι το έλλειμμα του 2009 είναι 12,9% του ΑΕΠ

8 Απριλίου 2010: Τα spreads των 10-ετών ομολόγων έφτασαν στις 430 μονάδες βάσης

11 Απριλίου 2010: Το Eurogroup επαναλαμβάνει την ετοιμότητα των κρατών μελών της ευρωζώνης να αναλάβουν αποφασιστική και συντονισμένη δράση για την διατήρηση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας της ευρωζώνης

15 Απριλίου 2010: Η Ελλάδα ξεκινάει συζητήσεις με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο σχετικά με ένα πολυετές πρόγραμμα οικονομικής πολιτικής που θα υποστηριζόταν από οικονομική βοήθεια αν η Ελλάδα την ζητούσε

22 Απριλίου 2010: Η Eurostat αναθεωρεί το έλλειμμα του 2009 της Ελλάδας στο 13,6%

22 Απριλίου 2010: Τα spreads των 10-ετών ομολόγων έφτασαν τις 586 μονάδες βάσης

23 Απριλίου 2010: Η Ελλάδα ζητάει οικονομική βοήθεια από τα κράτη μέλη της ευρωζώνης και το ΔΝΤ

27 Απριλίου 2010: Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poors υποβαθμίζει την Ελλάδα από βαθμό – μη επενδυτικό (non – investment grade) σε - σκουπίδι (Junk)

27 Απριλίου 2010: Τα spreads των 10-ετών ομολόγων φτάνουν τις 755 μονάδες βάσης

3 Μάιου 2010: Η Ελλάδα, η ΕΕ, η ΕΚΤ και το ΔΝΤ ανακοινώνουν μια συμφωνία για 3ετές πρόγραμμα οικονομικής και χρηματοοικονομικής πολιτικής. Το Eurogroup συμφωνεί

3 Μάιου 2010: Η ΕΚΤ ανακοινώνει ότι θα δεχτεί ελληνικά κρατικά ομόλογα ως ενέχυρο ανεξαρτήτου αξιολόγησης

4 Μάιου 2010: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθετεί συνθήκη λειτουργίας της ΕΕ, η οποία περιλαμβάνει τους κύριους όρους που πρέπει να σεβαστεί η Ελλάδα στα πλαίσια του προγράμματος χρηματοοικονομικής βοήθειας

5 Μάιου 2010: Το ελληνικό κοινοβούλιο επικυρώνει μια σειρά μέτρων που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα οικονομικής και χρηματοπιστωτικής στήριξης συμπεριλαμβανομένης της αύξησης του ΦΠΑ, αύξηση φόρων και μείωση μισθών και συντάξεων στον δημόσιο τομέα παρά τις διαδηλώσεις στο κέντρο της Αθήνας οι οποίες οδήγησαν στον θάνατο 3 τραπεζικών υπαλλήλων

6 Μάιου 2010: Η ΕΚΤ υιοθετεί προσωρινά μέτρα για τα εργαλεία χρέους που εκδίδει η ελληνική κυβέρνηση

7 Μάιου 2010: Τα spreads των 10-ετών ομολόγων έφτασαν στις 1038 μονάδες βάσης

7 Μάιου 2010: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθετεί τους κύριους όρους που θα τηρήσει η Ελλάδα στα πλαίσια του προγράμματος χρηματοπιστωτικής βοήθειας ύψους 110 δις ευρώ

9 Μάιου 2010: Το Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΔΝΤ εγκρίνει την συμφωνία για το ελληνικό πρόγραμμα

10 Μάιου 2010: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και τα κράτη μέλη της ΕΕ υιοθετούν τον μηχανισμό χρηματοπιστωτικής σταθερότητας (EFSF)

10 Μάιου 2010: Τα spreads των 10-ετών ομολόγων πέφτουν στις 458 μονάδες βάσης

18 Μάιου 2010: Τα κράτη μέλη της ευρωζώνης χορηγούν την 1^η δόση (14,5 δις ευρώ) του δανείου στην Ελλάδα

21 Μάιου 2010: Ο Πρωθυπουργός Παπανδρέου δηλώνει ότι η Ελλάδα πρέπει να αποφύγει την αναδιάρθρωση του χρέους και να συνεχίσει με την μείωση των δαπανών για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους

28 Ιουνίου 2010: Τα spreads των 10-ετών ομολόγων έφτασαν τις 811 μονάδες βάσης

6 Ιουλίου 2010: Τα spreads των 10-ετών ομολόγων έπεσαν στις 770 μονάδες βάσης

6 Αυγούστου 2010: Η Ελλάδα υποβάλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή μια αναφορά σχετικά με τα μέτρα του πακέτου διάσωσης που πάρθηκαν τον Μάιο

19 Αυγούστου 2010: Η ΕΕ εγκρίνει την 2^η δόση του δανείου προς της Ελλάδα

8 Σεπτεμβρίου 2010: Τα spreads των 10-ετών ομολόγων έφτασαν τις 975 μονάδες βάσης

15 Νοεμβρίου 2010: Η Eurostat αναθεωρεί προς τα πάνω το δημόσιο έλλειμμα του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ

14 Ιανουαρίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Fitch Ratings υποβαθμίζει τα ελληνικά ομόλογα από BBB- σε BB+

Ο Πρωθυπουργός Παπανδρέου δηλώνει ότι η Ελλάδα πρέπει να αποφύγει την αναδιάρθρωση του χρέους και να συνεχίσει την μείωση των δαπανών για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους

23 Μαΐου 2011: Η Ελλάδα ανακοινώνει πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων € 50 δις

1 Ιουνίου 2011: Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβαθμίζει την Ελλάδα στην κατηγορία σκουπίδια (junk)

8 Ιουνίου 2011: Η Ελλάδα ανακοινώνει επιπρόσθετα μέτρα λιτότητας € 6,5 δις

9 Ιουνίου 2011: Το ελληνικό κοινοβούλιο υιοθετεί το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων

13 Ιουνίου 2011: Η S & P υποβαθμίζει την Ελλάδα από CCC σε B

19 Ιουνίου 2011: Οι υπουργοί οικονομικών της ευρωζώνης ζητούν από την Ελλάδα επιπρόσθετα μέτρα λιτότητας

29 Ιουνίου 2011: Το ελληνικό κοινοβούλιο υιοθετεί 5ετες πρόγραμμα λιτότητας

21 Ιουλίου 2011: Οι ηγέτες της ευρωζώνης συμφωνούν σε δεύτερο πακέτο στήριξης € 109 δις

21 Σεπτεμβρίου 2011: Η Ελλάδα υιοθετεί νέα μέτρα λιτότητας συμπεριλαμβανομένων των μειώσεων συντάξεων κατά 20%

27 Σεπτεμβρίου 2011: Η κυβέρνηση υιοθετεί φόρους ιδιοκτησίας

29 Σεπτεμβρίου 2011: Η τρόικα ζητά περαιτέρω περικοπές στον προϋπολογισμό και αύξηση των φόρων

2 Οκτωβρίου 2011: Υιοθετείται το μέτρο της εφεδρείας σύμφωνα με το οποίο αρχικά 30.000 εργαζόμενοι θα φύγουν από την δουλειά τους λαμβάνοντας το 60% των αποδοχών τους για 1 έτος και μετά θα απολυθούν

21 Οκτωβρίου 2011: Η κυβέρνηση υιοθετεί νέα μέτρα λιτότητας ενώ λαμβάνουν χώρα διαδηλώσεις

26 Οκτωβρίου 2011: Οι επενδυτές συμφωνούν σε κούρεμα 50% των ελληνικών ομολόγων

27 Οκτωβρίου 2011: Άνοδος των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών μετά την συμφωνία των ευρωπαίων ηγετών

1 Νοεμβρίου 2011: Ανακοίνωση του Πρωθυπουργού Παπανδρέου για διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Πτώση των χρηματιστηρίων παγκοσμίως εξαιτίας φόβων αποτυχίας του σχεδίου του ευρώ

9 Νοεμβρίου 2011: Συμφωνία δημιουργίας κυβέρνησης συνασπισμού

10 Νοεμβρίου 2011: Ο Λουκάς Παπαδήμος – πρώην Αντιπρόεδρος της ΕΚΤ – γίνεται Πρωθυπουργός

16 Νοεμβρίου 2011: Η Ελλάδα διαπραγματεύεται με διεθνείς τραπεζίτες την διαγραφή € 100 δις από το χρέος

18 Νοεμβρίου 2011: Η Ελλάδα προβλέπει μεγάλη μείωση του ελλείμματος και επιμένει ότι δεν θα χρειαστούν επιπρόσθετα μέτρα λιτότητας

2.2 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τον Απρίλιο του 2010 η Ελλάδα ζήτησε επίσημα οικονομική βοήθεια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η χώρα λόγω της διεθνούς οικονομικής της θέσης βρέθηκε υπό την απειλή χρεωκοπίας με ανυπολόγιστες συνέπειες για την ίδια αλλά και την διεθνή οικονομία. (βλ. Cesifo report on the european economy ‘Greece’, 2011)

Μετά από συνεννοήσεις τον Μάιο του 2010 η τρόικα συμφώνησε με την Ελλάδα για την χορήγηση δανείου 110 δις σε δόσεις. Η τρόικα ανά τρίμηνο επισκέπτεται την Ελλάδα, συντάσσει τις αναφορές της σχετικά με την πορεία της ελληνικής οικονομίας και αναλόγως θα καθορίζονταν η χορήγηση της κάθε δόσης. Από την πλευρά της η ελληνική κυβέρνηση ανέλαβε συγκεκριμένες δεσμεύσεις και πρωτίστως την μείωση του κόστους εργασίας σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα μέσω της μείωσης μισθών, την μείωση του δημοσίου τομέα μέσω απολύσεων, την άμεση διενέργεια αποκρατικοποιήσεων διαφόρων φορέων του δημοσίου τομέα, την άμεση διεκπεραίωση μεταρρυθμίσεων όπως η απελευθέρωση κλειστών επαγγελματιών (υπηρεσίες μεταφορών) καθώς και την μείωση κοινωνικών δαπανών μέσω της

μείωσης των κοινωνικών παροχών όπως οι συντάξεις. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Με την έλευση της στην Ελλάδα η τρόικα έκανε σαφές ότι πρωταρχικοί της στόχοι ήταν η μείωση του ελλείμματος και η εσωτερική υποτίμηση που θα αποκαθιστούσε την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Η εσωτερική υποτίμηση προήλθε από την μείωση μισθών σε ιδιωτικό – δημόσιο τομέα και συντάξεων και την αύξηση φόρων. Η υποτίμηση είχε ως αποτέλεσμα την πρόκληση ύφεσης στην ελληνική οικονομία η οποία επέφερε οικονομικό – κοινωνικό κόστος, όξυνση του κλίματος εσωτερικής ανασφάλειας, πρόκληση εσωστρέφειας και εγκλωβισμό της οικονομίας σε φαύλο κύκλο. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Η Ελλάδα δεν μπορούσε να προχωρήσει σε εξωτερική υποτίμηση λόγω του ότι είναι μέλος της ευρωζώνης και δεν μπορεί να κόψει πληθωριστικό χρήμα αφού αυτό είναι αρμόδιο της ΕΚΤ. Ως εκ τούτου η τρόικα (ΕΕ – ΔΝΤ – ΕΚΤ) προέβη σε εσωτερική υποτίμηση. Εσωτερική όμως υποτίμηση δεν γίνεται χωρίς την πρόκληση ύφεσης αφού η μείωση του βιοτικού επιπέδου της μεσαίας τάξης (λόγω της μείωσης μισθών – συντάξεων) επέφερε επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας (ύφεση) εξαιτίας της μείωσης της κατανάλωσης. Η μείωση της κατανάλωσης επέφερε την μείωση του τζίρου των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα κλείσιμο επιχειρήσεων, απολύσεις προσωπικού και αύξηση της ανεργίας. Το δε κράτος από την πλευρά του δεν εισέπραξε όσα έπρεπε από το ΦΠΑ των επιχειρήσεων (λόγω της μείωσης του τζίρου τους) και τις ασφαλιστικές εισφορές (λόγω της αύξησης της ανεργίας). (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Η μείωση αυτή των δημόσιων εσόδων εκ των πραγμάτων ανάγκασε την τρόικα να επιβάλλει αύξηση φόρων η οποία με την σειρά της έφερε την ελληνική οικονομία σε έναν φαύλο κύκλο αφού έπρεπε να επιτευχθεί ο στόχος μείωσης του δημοσίου ελλείμματος. Η τρόικα βλέποντας την τρύπα στα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού επέβαλε αύξηση στον φόρο καυσίμων, τροφίμων, ποτών κ.λ.π. Ως εκ τούτου η ύφεση στην Ελλάδα βαθιάει και η έξοδος από αυτήν είναι δυσδιάκριτη. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Παράλληλα στο ϵ κόλο ϵ της ΕΕ το 2011 ξεκίνησε να συζητείται η λύση του κουρέματος του ελληνικού δημοσίου χρέους. Αυτό σήμαινε ότι οι κάτοχοι ομολόγων ελληνικού δημοσίου θα έπρεπε να δεχτούν μια μείωση στην ονομαστική αξία (face

value) των ομολόγων που κατείχαν. Στις 21 Ιουλίου 2011 οι ηγέτες της ευρωζώνης αποφάσισαν το κούρεμα κατά 21% των ελληνικών ομολόγων και παράλληλα συμφώνησαν σε ένα καινούργιο πακέτο στήριξης € 109 δις για την Ελλάδα. (βλ. Cesifo report on the european economy ‘Greece’, 2011)

Γίνεται εύκολα αντιληπτό από τα παραπάνω ότι αυτομάτως εξαιτίας του κουρέματος θα δυσκολέψει αφάνταστα η πρόσβαση της Ελλάδας στις κεφαλαιαγορές αφού οι αγορές δεν θα την εμπιστεύονται για μεγάλο χρονικό διάστημα. Στις 27 Οκτωβρίου 2011 στην σύνοδο κορυφής των ηγετών της ευρωζώνης αποφασίστηκε το κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50% αφού η απόφαση του κουρέματος κατά 21% δεν έκανε το ελληνικό χρέος βιώσιμο. Παρόλα αυτά το 2012 αναμένεται ακόμα μεγαλύτερο κούρεμα του ελληνικού χρέους πιθανόν κατά 70% ή και παραπάνω. (βλ. Cesifo report on the european economy ‘Greece’, 2011)

Αξιωματούχοι του ΔΝΤ σε δηλώσεις τους τον Δεκέμβριο του 2011 δήλωσαν ότι ούτε το κούρεμα (haircut) κατά 50% κάνει βιώσιμο το ελληνικό χρέος. Η ελληνική οικονομία δυστυχώς δεν είναι σε θέση να αποπληρώσει το χρέος της αφού δεν είναι ανταγωνιστική και οι εξαγωγές της βρίσκονται σε πολύ χαμηλό σημείο. Ως εκ τούτου το ελληνικό κράτος δεν μπορεί να αφιερώσει τα χαμηλά του έσοδα από τις εξαγωγές για να αποπληρώνει σταδιακά το χρέος του. (βλ. Cesifo report on the european economy ‘Greece’, 2011)

Οι αξιωματούχοι της τρόικα από την πρώτη στιγμή της άφιξης τους στην Ελλάδα αντιλήφθηκαν την έλλειψη ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, τον τεράστιο και αντιπαραγωγικό δημόσιο τομέα καθώς και την μεγάλη φοροδιαφυγή η οποία έχει λάβει διαστάσεις ‘εθνικού σπορ’. Η τρόικα επέλεξε από την αρχή τον δρόμο της εσωτερικής υποτίμησης μέσω της μείωσης μισθών – συντάξεων και την αύξηση της φορολογίας οδηγώντας έτσι την οικονομία σε ύφεση. (βλ. Cesifo report on the european economy ‘Greece’, 2011)

Δεδομένων των συνθηκών η τρόικα θα μπορούσε να είχε ακολουθήσει μια άλλη συνταγή και να δώσει βάρος σε πολιτικές ανάπτυξης. Γνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι μόνο μια ανταγωνιστική οικονομία είναι σε θέση να εξυπηρετήσει σταδιακά το χρέος της θα έπρεπε να δώσει βάρος στην ανάπτυξη της Ελλάδας. Κύριος τρόπος ανάκαμψης της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας είναι η άμεση διεκπεραίωση ιδιωτικοποιήσεων και η δραστική μείωση του δημοσίου τομέα, δυο προβλήματα που

ταλαιπωρούν για πολλές δεκαετίες την χώρα. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Όσον αφορά το πρώτο πρόβλημα τα τελευταία χρόνια έγιναν σημαντικά επιτεύγματα όπως η ιδιωτικοποίηση της Ολυμπιακής και του ΟΤΕ, παρόλα αυτά έπρεπε να γίνουν πολλά ακόμα. Η τρόικα έπρεπε εξ αρχής να βοηθήσει στην προώθηση ιδιωτικοποιήσεων ΔΕΚΟ όπως η ΔΕΗ, ο ΟΠΑΠ κ.α. Οι ιδιωτικοποιήσεις αυτές να μην επέφεραν αύξηση της ανεργίας λόγω της αναγκαστικής απόλυσης πλεονάζοντος προσωπικού, από την άλλη όμως οι ΔΕΚΟ αυτές θα γινόντουσαν ανταγωνιστικές, θα είχαν κερδοφορία και θα μπορούσαν σιγά σιγά εν καιρώ να προχωρήσουν στην πρόσληψη προσωπικού ενισχύοντας έτσι την απασχόληση. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Επίσης η τρόικα θα έπρεπε να προβεί αμέσως με την έλευση της στην Ελλάδα σε πλήρη εξέταση του δημοσίου τομέα, να δει ποιο προσωπικό χρειάζεται με βάση τα προσόντα του και ποιο είναι το πλεονάζον το οποίο και θα απολυθεί άμεσα. Γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω ότι αυτή είναι μια επώδυνη λύση, όμως η άμεση μείωση του δημοσίου τομέα είναι απαραίτητη για την ανάκαμψη της χώρας. Όσον αφορά τους απολυμένους του δημοσίου η πολιτεία θα μπορούσε να τους δώσει κίνητρα για να απασχοληθούν σε τομείς όπως η γεωργία και ο τουρισμός καθώς και σε επιχειρήσεις των δυο αυτών κλάδων για να τους απασχολήσουν. Φυσικά για να υλοποιηθούν όλα τα παραπάνω θα πρέπει να πραγματοποιηθούν στην χώρα επενδύσεις στους τομείς της γεωργίας, του τουρισμού καθώς και σε άλλους τομείς με την δημιουργία επιχειρήσεων μεταποίησης γεωργικών προϊόντων, ξενοδοχειακών μονάδων, μαρίνων κ.λ.π. Ένα βασικό κίνητρο για την διενέργεια επενδύσεων είναι η χαμηλή φορολογία και είναι γεγονός ότι η υψηλή φορολογία (40%) σε συνδυασμό με τη τεράστια γραφειοκρατία δεν κάνουν την Ελλάδα ελκυστικό τόπο επενδύσεων. Η Ελλάδα θα πρέπει με την βοήθεια της τρόικα να αντιληφθεί και να εκμεταλλευτεί συγκριτικά της πλεονεκτήματα όπως η εύφορη γη και το ηλιόλουστο της κλίμα. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Όσον αφορά το θέμα των μισθών και των συντάξεων η τρόικα θα έπρεπε εξ αρχής να καθορίσει τους μισθούς και συντάξεις ανά κατηγορία δηλαδή Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (ΥΕ), Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΔΕ), Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΤΕ) και Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης (ΠΕ) σύμφωνα με τα χρόνια υπηρεσίας του

εργαζομένου. Θα πρέπει να υπάρχει ένα καθορισμένο και ενιαίο μισθολόγιο στον δημόσιο τομέα χωρίς εξαιρέσεις που θα ανταποκρίνεται παράλληλα και στα προσόντα του κάθε εργαζομένου. Ένα απαράδεκτο στοιχείο στον δημόσιο τομέα είναι η πρόωγη συνταξιοδότηση προσωπικού. Η τρόικα θα έπρεπε να βοηθήσει την ελληνική πολιτική ηγεσία να θεσπίσει από την πρώτη στιγμή του μνημονίου νόμο για την συνταξιοδότηση στα 65 χρόνια ενώ σε περιπτώσεις ένστολων οι οποίοι συνήθως συνταξιοδοτούνται νωρίς η τρόικα σε συνεργασία με την πολιτική ηγεσία θα έπρεπε να βρει τρόπο απασχόλησης αυτών των ανθρώπων στον ιδιωτικό τομέα μέχρι την συνταξιοδότηση τους. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο στο οποίο απαιτείται επείγοντως η βοήθεια της τρόικα είναι η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Η τρόικα θα πρέπει να συνεισφέρει στην καλή μηχανογράφηση του δημοσίου τομέα (Υπουργείο Οικονομικών) με το οποίο θα είναι συνδεδεμένες ηλεκτρονικά όλες οι επιχειρήσεις και έτσι δεν θα μπορεί κανένας να αποκρύπτει εισοδήματα. Παράλληλα θα πρέπει με την βοήθεια της τρόικα το Υπουργείο Οικονομικών να ελέγχει καλύτερα τις φορολογικές δηλώσεις των φυσικών προσώπων και να μπορεί να διαπιστώσει αν η φορολογική δήλωση κάθε φυσικού προσώπου ανταποκρίνεται στα έσοδα του. Η τρόικα μπορεί να εκπαιδεύσει τους υπαλλήλους του Υπουργείου Οικονομικών σύμφωνα με τα κριτήρια άλλων χωρών της ΕΕ. Με αυτόν τον τρόπο θα βελτιωθούν άμεσα τα δημόσια οικονομικά. (βλ. Cesifo report on the european economy 'Greece', 2011)

Είναι λοιπόν φανερό από τα παραπάνω ότι είναι προς το συμφέρον της τρόικα να βοηθήσει την Ελλάδα να προχωρήσει στις απαραίτητες εκείνες μεταρρυθμίσεις για να βγει από την κρίση. Είναι πιθανόν μια κατάρρευση της Ελλάδας να έχει ως συνέπεια την κατάρρευση άλλων χωρών της ευρωζώνης πρωτίστως των χωρών της Νότιας Ευρώπης και της Ιρλανδίας δηλαδή των χωρών PIIGS. Είναι γεγονός ότι μια κατάρρευση των χωρών PIIGS θα επιφέρει αργά η γρήγορα κατάρρευση των χωρών της Βόρειας Ευρώπης αφού οι μεγάλες οικονομίες της ευρωζώνης (Γερμανία – Γαλλία) εξάγουν τα προϊόντα τους στην Νότια Ευρώπη. Η κατάρρευση της Ν.Ευρώπης θα φέρει εκ των πραγμάτων μείωση των εξαγωγών των οικονομιών της Β.Ευρώπης. Γερμανία, Γαλλία και οι υπόλοιπες χώρες της Β.Ευρώπης εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές τους εντός της ευρωζώνης αφού σε διεθνές επίπεδο είναι πολύ δύσκολο να ανταγωνιστούν την Κίνα του 1,5 δις πολιτών και του ιδιαίτερα χαμηλού εργατικού κόστους. Εκ των πραγμάτων λοιπόν η τρόικα πρέπει να βοηθήσει

την Ελλάδα προκειμένου να σώσει την ευρωζώνη καθώς και την παγκόσμια οικονομία. (βλ. Cesifo report on the european economy ‘Greece’, 2011)

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας είναι επίσης η έκθεση ξένων τραπεζών στο ελληνικό χρέος. Από τις τράπεζες της ευρωζώνης οι γαλλικές τράπεζες όπως η Credit Agricole και η BNP Pariba είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες και ως εκ τούτου τρέμουν το ενδεχόμενο μιας ελληνικής χρεωκοπίας και δεν συμφωνούν ιδιαίτερα με το κούρεμα του χρέους. Αντίθετα οι γερμανικές τράπεζες σιγά σιγά προετοιμάζονται για αυτό το ενδεχόμενο και φροντίζουν να ξεφορτώνονται τα ελληνικά ομόλογα πουλώντας τα στην ΕΚΤ. Από την άλλη βεβαίως θα πρέπει και οι ηγέτες της ΕΕ να δείξουν θέληση να βοηθήσουν την Ελλάδα. Μια λύση θα μπορούσε να είναι το τύπωμα πληθωριστικού χρήματος από την ΕΚΤ μέσω της έκδοσης ευρωομολόγων. Αυτό θα έχει φυσικά ως συνέπεια την υποτίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, όμως θα πρέπει να ληφθεί υπ’ όψιν ότι αν δεν σωθεί η Ελλάδα η τρόικα να χρειαστεί να σώσει οικονομίες μεγαλύτερων κρατών όπως η Ιταλία και η Ισπανία με απροσδιόριστες συνέπειες μεταξύ των οποίων η κατάρρευση του ίδιου του ευρώ. (βλ. Cesifo report on the european economy ‘Greece’, 2011)

Τέλος η τρόικα θα μπορούσε να εξετάσει το ενδεχόμενο της εφαρμογής ενός σχεδίου τύπου Μάρσαλ για την Ελλάδα. Θα μπορούσε π.χ η τρόικα να προβεί στην παροχή προνομίων σε ευρωπαϊκές επιχειρήσεις οι οποίες επιθυμούν να επενδύσουν στην Ελλάδα. Η ΕΕ θα μπορούσε να δώσει επιδοτήσεις σε αυτές τις επιχειρήσεις ή ακόμα και να προβεί στην μείωση ή ακόμα και την κατάργηση φορολογίας για τα πρώτα 10 έτη της λειτουργίας των επιχειρήσεων αυτών στην Ελλάδα. Ο σκοπός φυσικά αυτής της πολιτικής είναι εμφανής. Οι επιχειρήσεις αυτές θα δημιουργούσαν θέσεις απασχόλησης, αύξηση της παραγωγής και κατά συνέπεια αύξηση του βιοτικού επιπέδου και της εγχώριας κατανάλωσης. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι και οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις πιθανόν να βγουν κερδισμένες από μια τέτοια εξέλιξη. Από τα παραπάνω καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι μέσω της εξυγίανσης της ελληνικής οικονομίας μόνο οφέλη μπορούν να προκύψουν για την τρόικα. (βλ. Cesifo report on the european economy ‘Greece’, 2011)

Στον πίνακα 10 εμφανίζονται τα βασικά δημοσιονομικά μεγέθη για την περίοδο 2009 – 2014 σύμφωνα με τις προβλέψεις που περιλαμβάνονται στο μνημόνιο που έχει υπογράψει η ελληνική κυβέρνηση με την τρόικα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 10 η επώδυνη αυτή δημοσιονομική προσπάθεια πιθανόν να σταθεροποιήσει το ελληνικό δημόσιο χρέος στο 150% του ΑΕΠ το 2012 κι το 2013 για να το αποκλιμακώσει στο συνέχεια στο 120%. Το σενάριο αυτό έχει τις εξής παραδοχές:

- Ο ανώτατος πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης θα φτάσει το 2,7% από το 2015 και μετά
- Ο πληθωρισμός δεν προβλέπεται να ξεπεράσει το 1,5%
- Μέχρι το 2013 το δημόσιο χρέος επιβαρύνεται με περίπου 8% από αναλήψεις χρεών
- Το πρωτογενές που απαιτείται θα πρέπει από το 2014 και μετά να αγγίζει το 6%

Στο ν πίνακα 11 καθώς κι στο ν πίνακα 1 2 φαίνεται η μακροχρόνια προβολή του δημοσίου χρέους για την περίοδο 2010 – 2020

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του μνημονίου το απαιτούμενο πρωτογενές πλεόνασμα για την αποκλιμάκωση του δημοσίου χρέους θα πρέπει από το 2014 να φτάσει το 6% και να διατηρηθεί. Δηλαδή από πρωτογενές έλλειμμα -8,6% το 2009 θα πρέπει η Ελλάδα να παρουσιάσει πρωτογενές πλεόνασμα 6% το 2014. Ο στόχος αυτός φαντάζει ιδιαίτερα δύσκολος ιδιαίτερα από την στιγμή που η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας είναι ιδιαίτερα χαμηλή.

2.3 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Η Ελλάδα βρέθηκε τον Μάιο του 2010 σε μια ιδιαίτερα δεινή θέση και αναγκάστηκε να προσφύγει σε δανεισμό από την τρόικα προκειμένου να μη κηρύξει στάση πληρωμών. Είναι γεγονός ότι εδώ και πολλές δεκαετίες η χώρα μας εξαιτίας πολλών δυσάρεστων δομικών προβλημάτων όπως ατέρμονη φοροδιαφυγή, κατασπατάληση

χρήματος, μικρός παραγωγικός ιστός, μεγάλα και διαχρονικά ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών κ.α. οδηγήθηκε σε αυτήν την κατάσταση.

Η τρώικα ερχόμενη στην Ελλάδα κατανόησε αμέσως τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και προσπάθησε να υποδείξει στην ελληνική κυβέρνηση μέτρα που θα μπορούσαν να βοηθήσουν την Ελλάδα να σταθεί στα πόδια της. Είναι γεγονός ότι εδώ και 2 χρόνια (2010 – 2012) τα μέτρα λιτότητας με κύρια την μείωση μισθών και συντάξεων έχουν οδηγήσει την ελληνική οικονομία σε έναν κύκλο ύφεσης με συνέπεια κυρίως τη αύξηση της ανεργίας και την μείωση του βιοτικού επιπέδου της μεσαίας τάξης. Παρόλα αυτά η μέση ελληνική μεσαία τάξη όπως και το σύνολο του ελληνικού λαού πρέπει να ξεφύγει από την νοοτροπία του δημοσίου η οποία καλλιεργήθηκε εδώ και πολλές δεκαετίες στην χώρα μας και πρέπει σιγά σιγά να γίνει πιο παραγωγική και να αρχίσει να εξάγει.

Φυσικά για να γίνει αυτό απαιτούνται παραγωγικές επενδύσεις στην χώρα μας και όχι μόνο επενδύσεις στον τομέα των υπηρεσιών. Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βάση σε τομείς όπως η γεωργία, η ναυτιλία και ο τουρισμός στους οποίους η χώρα μας έχει πολυετή παράδοση και εμπειρία. Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι γύρω από αυτούς τους τομείς κινούνται πολλά επαγγέλματα. Αυτό θα μπορούσε να συνεισφέρει στην άμεση μείωση της ανεργίας με ευεργετικά αποτελέσματα για το ΑΕΠ της χώρας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Πίνακας 10

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΣΟΔΑ	36,8%	39,6%	42,6%	42,8%	43,0%	42,4%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	45,4%	42,1%	43,6%	41,8%	39,8%	36,8%
ΤΟΚΟΙ	5,0%	5,6%	6,6%	7,5%	8,1%	8,2%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΕΛΕΙΜΜΑ	8,6%	2,4%	1,0%	-1,0%	-3,2%	-5,7%
ΚΑΘΑΡΟ ΕΛΕΙΜΜΑ	13,6%	8,0%	7,6%	6,5%	4,9%	2,6%
ΧΡΕΟΣ	115,1%	133,2%	145,2%	148,9%	149,7%	148,4%

Πηγή: ΙΟΒΕ

Πίνακας 11

	Ονομαστικό ΑΕΠ (% μεταβολή)		Πρωτογενές έλλειμμα		Αυτόνομες μεταβολές	
	ΔΝΤ	ΙΟΒΕ	ΔΝΤ	ΙΟΒΕ	ΔΝΤ	ΙΟΒΕ
2010	-2,8	0,0	2,4	2,4	6,7	3,0
2011	-3,1	1,0	0,9	1,0	0,1	1,0
2012	2,1	2,0	-1,0	-1,0	0,1	0,5
2013	2,8	3,0	-3,1	-3,1	-0,3	0,5
2014	3,1	3,5	-5,9	-5,7	-2,7	0,5
2015	3,8	4,0	-6,0	-5,7	-2,3	-1,5
2016	4,2	4,5	-6,0	-5,7	0,0	0,0
2017	4,2	5,0	-6,0	-5,7	0,0	0,0
2018	4,2	5,0	-6,0	-5,7	0,0	0,0
2019	4,2	5,5	-6,0	-5,7	0,0	0,0
2020	4,2	5,5	-6,0	-5,7	0,0	0,0

Πηγή: ΙΟΒΕ

Πίνακας 12

	Ρυθμός αύξησης ονομαστικού ΑΕΠ			Όνομαστικό ΑΕΠ (Δισ. €)			Συνολικό Χρέος ΣΔΠ&Μ	Συνολικό χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ		
	Economist	ΣΔΠ&Μ	Alpha Bank	Economist	ΣΔΠ&Μ	Alpha Bank		Economist	ΣΔΠ&Μ	Alpha Bank
2009	-0,4%	-0,4%	-0,4%	237,4	237,4	237,4	273,4	115,2	115,2	115,2
2010	-1,0%	-2,8%	0,8%	235,0	230,8	239,3	307,5	130,9	133,3	128,5
2011	-1,0%	-3,1%	0,2%	232,6	223,6	239,8	324,7	139,6	145,2	135,4
2012	-1,0%	2,1%	3,6%	230,2	228,3	248,4	339,7	147,5	148,8	136,7
2013	-1,0%	2,8%	4,0%	227,9	234,7	258,3	350,4	153,7	149,3	135,6
2014	-1,0%	3,1%	4,3%	225,6	242,0	269,5	353,8	156,8	146,2	131,3

Πηγή: The Economist, (26.3.2010), Υπουργείο Οικονομικών ΣΔΠ&Μ, Εκτιμήσεις ΔΟΑ Alpha Bank.

Πηγή: IOBE

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα ενότητα θα εξεταστεί η δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα τις τελευταίες δεκαετίες. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην θέση των ελληνικών τραπεζών εν καιρώ κρίσης, την επίδραση της κρίσης στα χαρτοφυλάκια των ελληνικών τραπεζών καθώς και στους τρόπους με τους οποίους μπορεί να προστατευτεί το ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Επίσης θα αναλυθεί η θέση των ελληνικών τραπεζών σε σχέση με το κούρεμα του ελληνικού χρέους και τις απώλειες τους από αυτό. Τέλος θα δοθεί προσοχή στην διαδικασία του PSI και το πώς αυτή επιδρά στο ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα.

3.2 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Σύμφωνα με την πρώτη τραπεζική οδηγία (οδηγία 77/780/ ΕΟΚ) ως πιστωτικό ίδρυμα ορίζεται 'η επιχείρηση της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται στο να δέχεται καταθέσεις από το κοινό και να χορηγεί πιστώσεις για λογαριασμό της'. Το πρώτο πιστωτικό ίδρυμα που ιδρύθηκε και λειτούργησε στην Ελλάδα ήταν η Ιονική Τράπεζα (1834) και ακολούθησε η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος η οποία ιδρύθηκε το 1841. Έκτοτε και μέχρι σήμερα οι τράπεζες έχουν εξελιχθεί σε ένα από τα δομικά στοιχεία της ελληνικής οικονομίας και μέσω των λειτουργιών που επιτελούν συμμετέχουν ενεργά στηρίζοντας τους φορείς της αναπτυξιακής διαδικασίας. (βλ. Ιωάννης Ιωαννίδης 2011)

Μέχρι την δεκαετία του 1980 ο ανταγωνισμός στην ελληνική τραπεζική αγορά ήταν ανύπαρκτος καθώς οι επενδυτικές πολιτικές και τα επιτόκια καταθέσεων και

χορηγήσεων καθορίζονταν από την Τράπεζα της Ελλάδος. Μέχρι εκείνη την περίοδο το ελληνικό τραπεζικό σύστημα χαρακτηριζόταν από υψηλό κρατικό παρεμβατισμό και έλλειψη δημιουργικότητας και φαντασίας. Ως εκ τούτου αδυνατούσε να ανταπεξέλθει στο διεθνές περιβάλλον ανταγωνισμού της εποχής. (βλ. Ιωάννης Ιωαννίδης 2011)

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 το ελληνικό τραπεζικό σύστημα λειτουργούσε κάτω από ένα ασφυκτικό καθεστώς γραφειοκρατικών κανόνων και εργασιών που ελαχιστοποιούσαν σημαντικά τους βαθμούς ελευθερίας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, την ανάπτυξη εργασιών και τον ανταγωνισμό. Οι περιορισμοί ίσχυαν τόσο για τις καταθέσεις όσο και για τις χορηγήσεις. Το κράτος είτε άμεσα είτε έμμεσα είχε κυρίαρχη παρουσία στο χρηματοπιστωτικό χώρο ελέγχοντας σημαντικό αριθμό τραπεζών ενώ μέσω των πολιτικών που επέβαλλε στις τράπεζες διαμόρφωνε ουσιαστικά την σύνθεση του ενεργητικού τους και επιχειρούσε να εξασφαλίσει με ευνοϊκούς όρους την χρηματοδότηση μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων από το τραπεζικό σύστημα. (βλ. Ιωάννης Ιωαννίδης 2011)

Από το τέλος της δεκαετίας του 80 σημειώθηκαν ραγδαίες και δομικές αλλαγές στην Ελλάδα όσον αφορά τον εκσυγχρονισμό και την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού χώρου. Η απελευθέρωση των αγορών επέφεραν την όξυνση του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια δημιουργήθηκαν νέες τράπεζες και μεγεθύνθηκαν οι παλιές μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών, αναπτύχθηκαν προϊόντα και υπηρεσίες και διευρύνθηκαν οι τραπεζικές δραστηριότητες σε καινούργιους τομείς. (βλ. Ιωάννης Ιωαννίδης 2011)

Ακόμη εκσυγχρονίστηκαν οι υποδομές, οι διαδικασίες, το εποπτικό πλαίσιο και η διαχείριση κινδύνων, εξυγιάνθηκαν τα χαρτοφυλάκια των υπό κρατικό έλεγχο τραπεζών και εκσυγχρονίστηκε το θεσμικό και νομικό πλαίσιο της κεφαλαιαγοράς. Επίσης αναπτύχθηκαν οι αγορές χρήματος και κεφαλαίου και με την επέκτασή τους κυρίως στις βαλκανικές χώρες διεθνοποίησαν σε κάποιον βαθμό τις ελληνικές τράπεζες. Παράλληλα η διαμόρφωση ευνοϊκών μακροοικονομικών συνθηκών με την ένταξη της Ελλάδας στην ευρωζώνη, την μείωση των επιτοκίων, την συναλλαγματική σταθερότητα, τον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας και τον θεσμικό εκσυγχρονισμό των αγορών συντέλεσαν στην ανάπτυξη των τραπεζικών εργασιών με εντυπωσιακούς ρυθμούς.

Ακολούθως παρατίθεται ο πίνακας 13 που δείχνει τα επιτόκια δανείων και καταθέσεων την περίοδο Φεβρουάριος 2007 – Φεβρουάριος 2012.

Ο ελληνικός τραπεζικός τομέας γνώρισε πολλές αλλαγές μετά την είσοδο της χώρας στην ευρωζώνη την 1^η Ιανουαρίου 2002. Η εναρμόνιση των ευρωπαϊκών τραπεζικών κανονισμών και η απελευθέρωση του τραπεζικού τομέα δημιούργησε ένα νέο περιβάλλον εργασίας για τις τράπεζες. Μετά την θεσμική απελευθέρωση του εγχώριου χρηματοπιστωτικού τομέα το 2003 οι ελληνικές τράπεζες λειτουργούν σε ένα περιβάλλον οξυμένου ανταγωνισμού. Την δεκαετία 2001 – 2010 οι τράπεζες έγιναν περισσότερο πελατοκεντρικές, ορθολογικοποίησαν τις δραστηριότητες για την μείωση του λειτουργικού τους κόστους, ενέτειναν τις μεταξύ τους εξαγορές και συγχωνεύσεις, προώθησαν τις ιδιωτικοποιήσεις και ανέπτυξαν στρατηγικές συμμαχίας με μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες (Εμπορική Τράπεζα – Credit Agricole, Societe Generale – Γενική Τράπεζα). Ο πίνακας 14 δείχνει τις μετοχοποιήσεις και ιδιωτικοποιήσεις ελληνικών τραπεζών κατά την περίοδο 1998 – 2007

Σήμερα δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα 42 τράπεζες οι οποίες διαθέτουν 3.261 καταστήματα και απασχολούν 63.611 άτομα. Από αυτές οι μεγαλύτερες είναι η Εθνική Τράπεζα, η Alpha Bank, η Εμπορική Τράπεζα, η EFG Eurobank Εργασίας και η Τράπεζα Πειραιώς. Οι 5 αυτές τράπεζες ελέγχουν το 80% της τραπεζικής αγοράς ενώ το υπόλοιπο διεκδικούν περίπου 15 ανταγωνιστές. (βλ. εργασία Χαράλαμπος Κορδιστός, 2011)

3.3 Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 ήταν λιγότερες και σε μικρότερη ένταση σε σχέση με εκείνες άλλων ευρωπαϊκών χωρών για 2 βασικούς λόγους: α) οι ελληνικές τράπεζες δεν διέθεταν στο χαρτοφυλάκιο τους 'τοξικά ομόλογα' όπως οι τράπεζες άλλων χωρών και β) τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα διέθεταν υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια η οποία εξασφάλιζε τις καταθέσεις. (βλ. εργασία Χαράλαμπος Κορδιστός, 2011)

Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι οι ελληνικές τράπεζες όπως οι τράπεζες όλων των χωρών εξαρτώνται από την διατραπεζική αγορά για την άντληση ρευστότητας. Οι τράπεζες παγκοσμίως χρησιμοποιούν τέσσερις πηγές δανεισμού (καταθέσεις αποταμιευτικού κοινού, καταθέσεις από την διατραπεζική αγορά, έκδοση ομολόγου, δανεισμό από την νομισματική αρχή) για την άντληση ρευστότητας μέσω της οποίας προβαίνουν στον δανεισμό επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Η βασική πηγή του δανεισμού των ελληνικών τραπεζών ήταν πάντοτε οι καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού. Παρόλα αυτά οι επιπτώσεις στο επιτόκιο δανεισμού των νοικοκυριών αλλά και των επιχειρήσεων έχουν γίνει ορατές αφού το κόστος δανεισμού των τραπεζών έχει αυξηθεί. Παρά τους υψηλούς ρυθμούς αύξησης των τραπεζικών χορηγήσεων των τελευταίων ετών η τραπεζική μόχλευση (χρησιμοποίηση δανειακών κεφαλαίων με σκοπό την απόδοση των ιδίων κεφαλαίων) υπολείπεται σημαντικά από τα επίπεδα των περισσότερων οικονομιών της ευρωζώνης. Στον πίνακα 15 φαίνεται το ύψος των καταθέσεων νοικοκυριών και επιχειρήσεων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα ανά τομέα σε εκατ ευρώ την περίοδο Φεβρουαρίου 2007 - 2012

Η διεθνής κρίση ασκεί πλέον όλο και περισσότερες πιέσεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Αν και φαίνεται ότι οι χώρες του ευρώ προστατεύονται από πιέσεις αυτό ισχύει εν μέρει. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες του ευρώ βοηθούν στην προστασία των μελών του, υπάρχουν όμως και άλλοι κίνδυνοι. Ένας τέτοιος κίνδυνος είναι η ύφεση που επικρατεί στις χώρες της ευρωζώνης, η οποία αν δεν αντιμετωπιστεί θα μειώσει μεσοπρόθεσμα τις αναπτυξιακές δυνατότητες τους. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η ύφεση της ελληνικής οικονομίας. Οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας κατά την διάρκεια της κρίσης αντανακλούν το σχετικά χαμηλό βαθμό εξωστρέφειας της και την επιδείνωση των δημοσίων οικονομικών, τα οποία ήδη πριν από την εκδήλωση της κρίσης βρισκόταν σε ανησυχητική κατάσταση. (βλ. εργασία Χαράλαμπος Κορδιστός, 2011)

Παρά τα άσχημα δημόσια οικονομικά της χώρας το ελληνικό τραπεζικό σύστημα παραμένει υγιές κάτι που απέδειξε και η άσκηση των ακραίων καταστάσεων (stress tests) που πραγματοποιήθηκε σε στενή συνεργασία με το ΔΝΤ. Το τεστ έδειξε ότι οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας και μόχλευσης των τραπεζών με εξαίρεση την Αγροτική Τράπεζα είναι ικανοποιητικοί. Το 2008 οι ελληνικές τράπεζες είχαν την ισχυρότερη κεφαλαιακή επάρκεια στην παλαιά ΕΕ των 15, επηρεάστηκαν όμως από

την επιδείνωση της κρίσης επειδή έχουν ανάγκη δανεισμού στην διατραπεζική αγορά. Παρόλα αυτά οι ελληνικές τράπεζες επεκτάθηκαν σε γειτονικές χώρες απολαμβάνοντας έτσι έναν μεγάλο κίνδυνο με μεγάλη απόδοση. (βλ. εργασία Κυριακή Κοσμίδου, Ιωάννης Βλαχάβας, Χρυσόεων Παπαδόπουλος 2011)

Μια τράπεζα θεωρείται ότι έχει ένα καλό δείκτη μόχλευσης όταν αυτός είναι μεγαλύτερος του 5%, δηλαδή από τα 100 ευρώ που δανείζει τα 5 τουλάχιστον να είναι δικά της (από τα ίδια κεφάλαια της). Οι εμπορικές και επενδυτικές τράπεζες που χρεοκόπησαν στην κρίση του 2008 είχαν δείκτη μόχλευσης περίπου 2%. Οι ελληνικές τράπεζες έχουν καλούς δείκτες μόχλευσης διότι δεν στήριξαν την ανάπτυξη τους σε αγορές επισφαλών δανείων όπως οι αμερικάνικες. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις το ελληνικό τραπεζικό σύστημα παραμένει κατά βάση υγιές. Όμως παρά την περιορισμένη έκθεση των ελληνικών τραπεζών σε 'τοξικά' στοιχεία ενεργητικού οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν τους παρακάτω κινδύνους:

α) Ο κίνδυνος από την αύξηση των επιτοκίων σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στην χώρα μας το 80% των παλαιών στεγαστικών δανείων έχουν συναφθεί με κυμαινόμενο επιτόκιο. Η αναπόφευκτη αύξηση των μηνιαίων δόσεων αφενός μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα και αυξάνει τον αριθμό αυτών που καθυστερούν τις δόσεις και αφετέρου μειώνει την ζήτηση στην αγορά κατοικιών

β) Ο κίνδυνος από το γεγονός ότι πολλές ξένες τράπεζες έχουν σημαντικές θέσεις στο μετοχικό κεφάλαιο ελληνικών τραπεζών με ότι αυτό συνεπάγεται

γ) Ο κίνδυνος εμφάνισης της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες η οποία θα βρει την πραγματική οικονομία σε αρκετά δύσκολη θέση ιδιαίτερα εξαιτίας των επιπτώσεων της ακρίβειας

Παρακάτω δίνεται ο πίνακας 16 ο οποίος δείχνει τις επιδόσεις της Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος στην ευρωπαϊκή άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων της EBA για το 2011.

Παρά την μικρή έκθεση των ελληνικών τραπεζών σε 'τοξικά ομόλογα' η ποιότητα των δανειακών τους χαρτοφυλακίων επιδεινώθηκε σημαντικά με τους δείκτες

καθυστερήσεων να παρουσιάζουν ανησυχητική σταδιακή ανοδική τάση και τις προβλέψεις επισφαλών απαιτήσεων (είναι απαιτήσεις για τις οποίες από διάφορα περιστατικά υπάρχει αβεβαιότητα για το εάν ο οφειλέτης θα εκπληρώσει την υποχρέωση του μερικά ή ολικά) να ακολουθούν την ίδια πορεία. Η αύξηση των καθυστερήσεων των δανείων οφείλεται κυρίως στην σημαντική επιδείνωση στην εξυπηρέτηση των δανείων όχι από τις επιχειρήσεις αλλά κυρίως από τα νοικοκυριά. (βλ. εργασία Κυριακή Κοσμίδου, Ιωάννης Βλαχάβας, Χρυσόεων Παπαδόπουλος 2011)

Η μείωση των εισοδημάτων των εργαζομένων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα σε συνδυασμό με την επιδείνωση των συνθηκών στην εγχώρια αγορά εργασίας έχουν οδηγήσει σε επίπεδα ρεκόρ τον αριθμό των νοικοκυριών που δεν μπορούν να αποπληρώσουν στην ώρα τους τις τραπεζικές τους υποχρεώσεις. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών ένας στους πέντε δανειολήπτες δηλαδή 480.000 δανειολήπτες καθυστερούν στην καταβολή των δόσεων τους για διάστημα έως και 3 μήνες ενώ 41.000 νοικοκυριά έχουν κηρύξει στάση πληρωμών άνω των 9 μηνών. Επίσης περίπου 45.000 στεγαστικά δάνεια που αντιπροσωπεύουν οφειλές περίπου 6 δις ευρώ πραγματοποιούν ληξιπρόθεσμα τις μηνιαίες τους καταβολές. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι περίπου το 10% των στεγαστικών και το 20% των καταναλωτικών δανείων έχουν ζητήσει την αναδιάρθρωση του χρέους τους. Ο πίνακας 17 δείχνει το ποσοστό των δανείων σε καθυστέρηση την περίοδο 2008 – 2011

Είναι γεγονός ότι τα χρόνια προ κρίσης οι τράπεζες έδειξαν επιπολαιότητα εγκρίνοντας καταναλωτικά δάνεια και πιστωτικές κάρτες χωρίς να εφαρμόζουν κανένα αξιόπιστο κριτήριο αξιολόγησης. Αυτό επέδρασε όπως είναι φυσικό στην φερεγγυότητα των τραπεζών και προκάλεσε φόβους πρόκλησης συστημικού κινδύνου στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. (βλ. εργασία Κυριακή Κοσμίδου, Ιωάννης Βλαχάβας, Χρυσόεων Παπαδόπουλος 2011)

3.4 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Στις 20 Φεβρουαρίου 2012 το Eurogroup αποφάσισε την χορήγηση ενός 2^{ου} πακέτου βοήθειας ύψους 130 δις ευρώ προς την Ελλάδα ενώ παράλληλα το κούρεμα του ελληνικού χρέους θα φτάσει τα επίπεδα του 53.5%. Το κούρεμα αυτό υπολογίζεται σε απώλειες περίπου 50 δις για τις ελληνικές τράπεζες οι οποίες κατέχουν ομόλογα ελληνικού δημοσίου. Οι απώλειες αυτές συνεπάγονται αυτομάτως και ανάγκες κεφαλαιακής ενίσχυσης των τραπεζών. (βλ. εργασία Ιωάννης Ιωαννίδης 2011)

Έτσι οι τράπεζες θα πρέπει να αντλήσουν αυτά τα κεφάλαια για να καλύψουν τις ανάγκες τους. Το πρώτο που χρειάζεται να κάνουν είναι να απευθυνθούν στους μετόχους τους για την εξεύρεση κεφαλαίων ή να αξιοποιήσουν περιουσιακά τους στοιχεία. Αν βρουν τα κεφάλαια αυτά θα παραμείνουν ανεξάρτητες. Αν όχι τότε υποχρεωτικά θα τα αντλήσουν από την ΕΚΤ εκδίδοντας ομόλογα ή κοινές μετοχές. Τα κεφάλαια θα τα διαθέσει η ΕΚΤ στο Ελληνικό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Ήδη η ΕΚΤ τον Φεβρουάριο του 2012 χορήγησε 530 δις ευρώ σε 800 ευρωπαϊκές τράπεζες μ επιτόκιο 1%. (βλ. εργασία Ιωάννης Ιωαννίδης 2011)

Υπολογίζεται ότι το κούρεμα 53.5% των ομολόγων θα προκαλέσει λογιστικές ζημιές σχεδόν 75% στα βιβλία των τραπεζών. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω όσες τράπεζες αντλήσουν κεφάλαια από τους μετόχους τους θα παραμείνουν ανεξάρτητες, όσες δεν τα αντλήσουν θα κρατικοποιηθούν ενώ οι μικρές τράπεζες χωρίς ιδιαίτερη σημασία για την σταθερότητα του συστήματος θα οδηγηθούν σε εκκαθάριση και οι καταθέσεις τους θα αποζημιωθούν από το Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων. Στον πίνακα 18 απεικονίζονται τα κεφάλαια των ελληνικών τραπεζών μετά το κούρεμα

Ένας άλλος τρόπος αύξησης της προστασίας των ελληνικών τραπεζών είναι να δώσουν κίνητρα στους καταθέτες μα διατηρήσουν τα χρήματά τους σε αυτές και σε όσους να έστειλαν στο εξωτερικό να τα επιστρέψουν. Η φυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό αποτελεί ένα πολύ μεγάλο πρόβλημα για τις εγχώριες τράπεζες αφού έτσι χάνονται πολύτιμα κεφάλαια και οι τράπεζες δεν έχουν την απαραίτητη κεφαλαιακή επάρκεια. Η ελληνική κυβέρνηση θα μπορούσε να αλλάξει τον νόμο επαναπατρισμού κεφαλαίων που δεν δικαιολογούνται από το πόθεν έσχεσ'. Επίσης οι ελληνικές τράπεζες θα μπορούσαν να προσφέρουν μεγαλύτερα επιτόκια καταθέσεων. Τέλος το Υπουργείο Οικονομικών θα μπορούσε να κάνει άρση φορολογίας των τόκων καταθέσεων για πενταετία για ποσά που επαναπατρίζονται. (βλ. εργασία Ιωάννης Ιωαννίδης 2011)

Τέλος μια άλλη τακτική προστασίας των ελληνικών τραπεζών θα μπορούσε ίσως να είναι η συγχώνευση μεταξύ τους καθώς και με τράπεζες του εξωτερικού κυρίως με αραβικές και κινεζικές τράπεζες οι οποίες αυτήν την εποχή φημίζονται για την κεφαλαιακή τους επάρκεια. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια συγχώνευσης της Eurobank με την Alpha Bank με την ενίσχυση του Κατάρ. Αν πετύχουν τέτοιες πρωτοβουλίες τότε πιθανόν να περιμένουν καλύτερες ημέρες το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και οι ελληνικές τράπεζες να μπορέσουν να εγγυηθούν τις καταθέσεις των Ελλήνων και να δώσουν ώθηση στην ελληνική οικονομία μέσω της παροχής δανείων που θα επενδυθούν στην ανάπτυξη της πραγματικής ελληνικής οικονομίας. (βλ. εργασία Ιωάννης Ιωαννίδης 2011)

3.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω το ελληνικό τραπεζικό σύστημα λειτουργούσε έως τα τέλη της δεκαετίας το 1990 υπό ασφυκτική πίεση της ελευθερίας τους για την ανάπτυξη των εργασιών τους και του ανταγωνισμού με το κράτος να είναι ο κύριος μέτοχος τους. Με την είσοδο της χώρας στην ευρωζώνη και την επέκτασή τους στις βαλκανικές χώρες οι ελληνικές τράπεζες γνώρισαν μια μεγάλη ανάπτυξη ενώ παράλληλα επικράτησε συναλλαγματική σταθερότητα και περιορίστηκαν τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Επίσης πολλές ελληνικές τράπεζες σύναψαν στρατηγικές συνεργασίες με ξένες τράπεζες.

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 επηρέασε τις ελληνικές τράπεζες αν και αυτές είχαν υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια και ελάχιστα 'τοξικά ομόλογα' σε σχέση με τράπεζες άλλων χωρών. Παρόλα αυτά τα χρόνια προ κρίσης οι ελληνικές τράπεζες είχαν δείξει επιπολαιότητα εγκρίνοντας καταναλωτικά δάνεια και πιστωτικές κάρτες χωρίς να εφαρμόζουν κανένα αξιόπιστο κριτήριο αξιολόγησης, κάτι το οποίο επηρέασε την φερεγγυότητα τους.

Όπως έδειξαν οι πίνακες επάνω το κούρεμα του ελληνικού χρέους που αποφασίστηκε από την ΕΕ θα επηρεάσει το χαρτοφυλάκιο των ελληνικών τραπεζών. Ως εκ τούτου το ελληνικό δημόσιο θα πρέπει να προστατεύσει τον ελληνικό τραπεζικό τομέα. Αναφέρθηκαν κάποιες πιθανές λύσεις όπως π.χ η αλλαγή νόμου επαναπατριισμού

κεφαλαίων που δεν δικαιολογούνται από το 'πόθεν έσχες' ή η προσφορά μεγαλύτερων επιτοκίων καταθέσεων. Είναι στο χέρι της ελληνικής πολιτείας να δώσει κίνητρα έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η απρόσκοπτη λειτουργία των ελληνικών τραπεζών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Πίνακας 13

	Φεβρουάριος 2007	Φεβρουάριος 2008	Φεβρουάριος 2009	Φεβρουάριος 2010	Φεβρουάριος 2011	Φεβρουάριος 2012
Καταθέσεις σε ευρώ σε εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα από νοικοκυριά	1,95	2,53	2,13	1,52	2,23	2,91
Καταθέσεις σε ευρώ σε εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	1,75	2,34	1,34	0,83	1,79	2,23
Δάνεια σε ευρώ από εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα σε νοικοκυριά	6,52	6,63	6,70	5,73	6,53	6,02
Δάνεια σε ευρώ από εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα σε μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	6,17	6,46	5,14	4,46	5,93	6,53

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Πίνακας 14

ΕΤΟΣ	ΤΡΑΠΕΖΑ	% μετοχών που διατέθηκαν	Έσοδα σε Εκατόμ. Ευρώ	% μετοχών που παραμένει στο δημόσιο
1998	ΤΡΑΠΕΖΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΘΡΑΚΗΣ	33%	79	
	ΓΕΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	33%	41	
	ΕΤΕ	Διάθεση μετοχών	185	
	ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΡΗΤΗΣ	97%	65	
	ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΟΣ	51%	50	
1999	ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	51%	798	
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	14%	825	
	ΕΤΒΑ	30%	379	
	Πωλήσεις συμμετοχών δημοσίου στην ΑΤΕ	23%	235	
2000	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	9%	376	48,78%
	ΑΤΕ	13%	244	82,30%
2001	-	-	0	-
2002	ΕΤΒΑ	15,31%	464	84,69%
	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	68%	511	7,50%
2003	ΕΤΒΑ	Τρίτη δόση από πώληση μετοχών σε στρατηγικό επενδυτή	70	7,50%
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	11%	490	7,34%
	ΤΑΧ. ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ	Μείωση μετοχικού κεφαλαίου	345	100%
	ΓΕΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	22,34%	125	ΜΤΣ:10%
ΣΥΝΟΛΟ 1998-2003			7519	

2004	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	7,46%	562	0%
2005	-	-	0	-
2006	ΑΤΕ	7,18%	328	77,30%
	ΤΑΧ. ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ		400	
	ΤΑΧ. ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ	10%	15	90%
	ΤΑΧ. ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ	34,84%	612	55,16%
	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	11%	364	0%
2007	ΤΑΧ. ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ	Πληρωμή από ΕΛΤΑ δεύτερης δόσης για την απόκτηση του 10% που έγινε το 2006	61	
	ΤΑΧ. ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ	20%	510	34,37%
	ΤΑΧ. ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ	Πληρωμή από ΕΛΤΑ τρίτης δόσης για την απόκτηση του 10% που έγινε το 2006	25	
ΣΥΝΟΛΟ (2004-2007)			2877	
ΣΥΝΟΛΟ (1998-2007)			10396	

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Πίνακας 15

	Φεβρουάριος 2007	Φεβρουάριος 2008	Φεβρουάριος 2009	Φεβρουάριος 2010	Φεβρουάριος 2011	Φεβρουάριος 2012
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις - καταθέσεις όψεως	10.900	11.619	11.205	11.716	10.835	8.971
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις - καταθέσεις ταμιευτηρίου						

Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις - καταθέσεις προθεσμίας	17.189	22.096	25.004	19.962	16.601	10.286
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις - ρέπος	265	155	42	14	5	2
Νοικοκυριά - καταθέσεις όψεως	8.770	8.713	9.007	11.364	9.291	7.124
Νοικοκυριά - καταθέσεις ταμιευτηρίου	74.619	69.153	65.570	74.853	64.428	50.621
Νοικοκυριά - καταθέσεις προθεσμίας	57.289	81.978	114.923	106.571	95.305	80.802
Νοικοκυριά - ρέπος	690	155	27	8	5	0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Πίνακας 16

Αποτελέσματα της 31.12.2010	Εκ ευρώ, %
Λειτουργικά κέρδη προ προβλέψεων	209
Ζημίες απομείωσης χρηματοοικονομικών και μη χρηματοοικονομικών στοιχείων του Τραπεζικού Χαρτοφυλακίου	-604
Σταθμισμένο Ενεργητικό	12.636
Δείκτης Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων, %	6,3%
Αποτελέσματα του δυσμενούς σεναρίου στις 31 Δεκεμβρίου 2012, χωρίς να ληφθούν υπόψη οι δράσεις που έχουν αναληφθεί εντός του 2011 και οδηγούν σε	

μείωση των κινδύνων	
Δείκτης Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων	-6,0%
Διετεή σωρευτικά λειτουργικά κέρδη προ προβλέψεων	608
Αποτελέσματα του δυσμενούς σεναρίου στις 31 Δεκεμβρίου 2012, λαμβανομένων υπόψη των δράσεων που έχουν αναληφθεί μέχρι 30.4.2011 και έχουν αναγνωρισθεί για τους σκοπούς της άσκησης ως δράσεις που μειώνουν τους κινδύνους	
Διετεείς σωρευτικές ζημίες απομείωσης χρηματοοικονομικών και μη χρηματοοικονομικών στοιχείων του Τραπεζικού Χαρτοφυλακίου	-2.672
Διετεείς σωρευτικές ζημίες από την επίπτωση της άσκησης στο χαρτοφυλάκιο συναλλαγών	-16
Σταθμισμένο Ενεργητικό	12.398
Κύρια Βασικά Ίδια Κεφάλαια	-93
Δείκτης Κυρίων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων	-0,8%
Πρόσθετα κεφάλαια που απαιτούνται ώστε ο δείκτης των Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων να φθάσει στο 5% (σημείο αναφοράς)	713
Επιπτώσεις που προκύπτουν από τις αναγνωρισμένες μέχρι 30.4.2011 δράσεις μείωσης των κινδύνων	
<i>Από αυξήσεις Κεφαλαίων οι οποίες ανακοινώθηκαν και έγιναν δεσμευτικές μεταξύ 31.12.2010 και 30.4.2011 (Βασικά Ίδια Κεφάλαια σε εκ. Ευρώ)</i>	585
<i>Από κρατική ενίσχυση η οποία ανακοινώθηκε και έγινε δεσμευτική στο διάστημα από 31.12.2010 μέχρι 30.4.2011 στο Δείκτη Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων (ποσοστιαίες μονάδες επί του δείκτη του δείκτη των Κυρίων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων)</i>	0,0
<i>Από υποχρεωτικά σχέδια αναδιάρθρωσης, τα οποία ανακοινώθηκαν και έγιναν δεσμευτικά στο διάστημα από 31.12.2010</i>	0,6

μέχρι 30.4.2011 στο Δείκτη Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων (ποσοστιαίες μονάδες επί των Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων)	
Πρόσθετα μέτρα τα οποία έχουν σχεδιαστεί ή υλοποιούνται για τη μείωση των κινδύνων	Ποσοστιαίες Μονάδες που συνεισφέρουν στο Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας
Χρήση προβλέψεων και/ή άλλων αποθεματικών (συμπεριλαμβανομένων αντικυκλικών προβλέψεων)	4,8
Σχεδιασμένες μελλοντικές εκδόσεις στοιχείων κοινού μετοχικού κεφαλαίου (ιδιωτικές εκδόσεις)	1,9
Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας (%) εποπτικά αναγνωριζόμενος, μετά από όλες τις τρέχουσες και μελλοντικές δράσεις μείωσης των κινδύνων την 31.12.2012	6,0%

Πηγή: Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος

Πίνακας 17

	2011	2010	2009	2008
Καταναλωτικά	22,1%	20,5%	13,4%	8,2%
Στεγαστικά	10,7%	10%	7,4%	5,3%
Επιχειρηματικά	9,8%	8,7%	6,7%	4,3%
Σύνολο	11,5%	10,4%	7,7%	5%

Πηγή: Alpha Bank

Πίνακας 18

Τράπεζες: Ζημίες με haircut 60% (έως 80%) στα ομόλογα

Ποσά σε εκατ ευρώ

Τράπεζες	Haircut *60%	Haircut80%	Κεφάλαια	Νέα κεφάλαια με haircut 60%
Εθνική	-5.900	-8.000	7.951	4.500 - 5.000
Alpha	-1.600	-2.200	4.649	1.400 - 1.600
Eurobank	-2.900	-3.800	4.332	2.200 - 2.400
Πειραιώς	-2.800	-4.000	2.700	2.200 - 2.400
Κύπρου	-1.215	-1.676	2.901	(1.560 EBA)
Marfin	-1392	-1.920	3.774	(1.971EBA)
ΑΤΕ	-2.700	-3.840	219	2.200- 2.400
ΤΤ	-1.850	-2.560	499	1.700- 1.900
Εμπορική	-230	-320	600	2.000
Geniki	-265	-368	2	575
Attica	-185	-256	413	250
Proton	-330	-496	220	30
Σύνολο	-21.350	-29.436	28.100	ΜΟ 20.580 -21.880

Πηγή: Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπεράσματα και προοπτικές

Το πρόβλημα του ελληνικού χρέους είναι ένα διαχρονικό πρόβλημα το οποίο διογκώθηκε ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες εξαιτίας διαφόρων αιτίων όπως κατασπατάληση δημοσίου χρήματος, έλλειψη παραγωγικού ιστού, μεγάλη μείωση των εξαγωγών με παράλληλη μείωση των εισαγωγών, διόγκωση του δημοσίου δανεισμού, αύξηση της φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής.

Η διαιώνιση αυτής της κατάστασης είχε ως αποτέλεσμα την προσφυγή της Ελλάδας στην τρόικα τον Μάιο του 2010 και την υπογραφή του μνημονίου συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αφού η χώρα δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της απέναντι στους δανειστές της. Όπως έδειξε το κεφάλαιο 2 όμως είναι προς το συμφέρον της τρόικα να βοηθήσει την χώρα μας αφού τυχόν κατάρρευση της θα σημάνει και την κατάρρευση της ευρωζώνης

Ως εκ τούτου η Ελλάδα αναγκάστηκε να λάβει μέτρα ως μέρος των υποχρεώσεων της έναντι της τρόικα. Τον Οκτώβριο του 2011 η ΕΕ αποφάσισε το κούρεμα του ελληνικού χρέους. Μεταξύ αυτών που θίχτηκαν από την απόφαση αυτή ήταν και οι ελληνικές τράπεζες οι οποίες είχαν στο χαρτοφυλάκιο τους ομόλογα ελληνικού δημοσίου. Το κούρεμα έχει άμεσο αντίκτυπο στην κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζών.

Το κεφάλαιο 3 δείχνει κάποιες προτάσεις με τις οποίες οι ελληνικές τράπεζες θα μπορέσουν να προστατευτούν και να βελτιώσουν την κεφαλαιακή τους επάρκεια. Φυσικά πρέπει να βοηθήσει και το ελληνικό κράτος με την παροχή κινήτρων όπως η παροχή υψηλού επιτοκίου καταθέσεων καθώς και η άρση φορολογίας των τόκων καταθέσεων για μια πενταετία για ποσά που επαναπατρίζονται. Επίσης θα πρέπει και οι ίδιες οι τράπεζες να μην δείξουν την ίδια επιπολαιότητα όπως αυτή που έδειξαν προ κρίσης όταν χορηγούσαν καταναλωτικά δάνεια χωρίς κανένα κριτήριο αξιολόγησης.

Ελπίζω ότι η παρούσα διατριβή έκανε χρήσιμες προτάσεις και εξήγαγε χρήσιμα συμπεράσματα τα οποία πιθανόν να βοηθήσουν μελλοντικούς ερευνητές οι οποίοι θα ασχοληθούν με τα ζητήματα που πραγματεύεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Νικόλαος, Β. Καραμούζης και Γκίκας, Α. Χαρδούβελης (2011) *Από την διεθνή κρίση στην κρίση της ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον?*, Εκδόσεις Λιβάνη Αθήνα
2. Παναγιώτου, Πάνος (2011) *Η υπόθεση 'ελληνική κρίση' περιέργες συμπτώσεις*, Εκδόσεις Λιβάνη
3. Νικόλαος, Η. Καραβίτης (2008) *Δημόσιο χρέος και έλλειμμα*, Εκδόσεις Διόνικος Αθήνα
4. Παναγιώτης Τσίντζος (2008), *Διαχείριση δημοσίου χρέους: μια θεωρητική και εμπειρική ανάλυση*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας – Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
5. Μαρία Νεγρεπόντη – Δελιβάνη Αναστασία (1994), *Ελληνικό δημόσιο χρέος και ελλείμματα; θεωρία και πολιτική*, Εκδόσεις Σακκούλας Θεσ/νίκη
6. Σταμάτης Κώνστας (2008), *Οι επιδράσεις του ευρώ στις επενδύσεις και την ανάπτυξη στις χώρες της ΕΕ και στην ελληνική οικονομία*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών – Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών Σπουδών
7. Soros, G (2008) *Η οικονομική κρίση του 2008 και η σημασία της'* Εκδόσεις Λιβάνη Αθήνα

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Abel, J.D (1990) 'Twin deficits during the 1980s: An empirical investigation' *Journal of Macroeconomics*

2. Arghyrou, M.G (2004), 'Debt Sustainability, Structural Breaks and Non-Linear Fiscal Adjustment. A Testing Application to Greek Fiscal Policy' Working Paper 04-01, Department of Economics and Finance, Brunel University, United Kingdom
3. Bryant, R, Garganas, N and Tavlas, G (2001) 'Greece's Economic Performance and Prospects'. Bank of Greece The Brookings Institution Athens
4. Hondroyiannis, G and E. Papapetrou (1996) 'An Examination of the Casual Relationship Between Government Spending and Revenue: A Cointegration Analysis', Public Choice
5. Koptis, G and Symanski, S (1998) 'Fiscal Policy Rules' IMF Occasional Paper Washington D.C
6. Kollias, G and Makrydakis, S (1995) 'The Casual Relationship Between Tax Revenues and Government Spending in Greece: 1950 – 1990' Cyprus Journal of Economics
7. Makrydakis, S, Tsavalis, E and Balfoussias, A(1999) 'Policy Regime Changes and the Long-Run Sustainability of Fiscal Policy: An Application to Greece' Economic Modeling
8. Papadopoulos, A.P and Sidiropoulos, M.G (1999) 'The Sustainability of Fiscal Policies in the European Union' International Advances in Economic Research
9. Provopoulos, G and Zambaras, A (1991) 'Testing for Casuality Between Government Spending and Taxation' Public Choice
10. Vamvoukas, G.A (1997) 'Have Large Deficits Caused Increasing Trade Deficits? Evidence from a Developing Country' Atlantic Economic Journal

ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

1. www.imf.org (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο)

2. www.europa.eu (Ευρωπαϊκή Επιτροπή)
3. www.ecb.int (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα)
4. <http://www.bankofgreece.gr> (Τράπεζα της Ελλάδος)
5. <http://www.nbc.gr> (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος)
6. <http://www.alpha.gr> (Alpha Bank)
7. <http://www.eurobank.gr> (EFG Eurobank Ergasias)
8. <http://www.piraeusbank.gr> (Τράπεζα Πειραιώς)
9. <http://www.bankofcyprus> (Τράπεζα Κύπρου)
10. <http://www.marfinegnatiabank.gr> (Marfin Egnatia Bank)
11. <http://www.atebank.gr> (Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος)
12. <http://www.ttbank.gr> (Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο)
13. <http://www.emporiki.gr> (Emporiki Bank Credit Agricole Group)
14. <http://www.geniki.gr> (Geniki Bank μέλος του ομίλου Societe Generale)
15. <http://www.atticabank.gr> (Attica Bank)
16. <http://www.proton.gr> (Proton Bank)
17. <http://www.hba.gr> (Ενωση Ελληνικών Τραπεζών)
18. <http://www.cesifo-group.de> (Cesifo Group: Ifo Institute, Center for Economic Studies)

Cesifo report on the european economy ‘Greece’ (2011), <http://www.cesifo-group.de/portal/pls/portal/docs/1/1199475.pdf>
19. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (Eurostat)
20. <http://www.iobe.gr> (IOBE – Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών)
21. <http://www.ft.com> (Financial Times)

22. www.diw.de (Deutsches Institut fuer Wirtschaftsforschung)
23. Γεώργιος Κορρές, Αικατερίνη Κοκκίνου, Γεώργιος Τσομπάνογλου (1994), Ελληνική Οικονομία: Δομή-Διάρθρωση, Δημόσιο Χρέος και Προοπτικές Ανάπτυξης,
http://www.prd.uth.gr/sites/GS_RSAI/CONFERENCE_MAY2011_SITE/PAPERS_MAY2011_PDF_CD/KORRES_G_TSOBANOGLOU_G_KOKKINOUE_29.pdf
24. Γιάννης Σιάτρας (2011), Οι ρίζες και τα αίτια της ελληνικής κρίσης χρέους – τι μπορεί να γίνει σήμερα?,
<http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/32489.html>
25. Γιάννης Σιάτρας (2011), Που πήγαν τα λεφτά? Τι αποκαλύπτει η ανάλυση των προϋπολογισμών της περιόδου 1960 – 2011?,
<http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/33267.htm>
26. Θεόδωρος Μαριόλης (2010), Δυναμική του χρέους, δίδυμα ελλείμματα και διεθνής ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, http://mpira.ub.uni-muenchen.de/23173/1/_Oe_and_oe_Oe_Ue_oe_Oe_oe_Oe_oe_Oe_Oe_Ue_.pdf
27. Αναστάσιος Αναστασάτος (2010), Η εξωτερική ανισορροπία της ελληνικής οικονομίας – Αίτια, χαρακτηριστικά και σενάρια προσαρμογής,
<http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs//syllogikostomos/21-e%20Anastasatos%20377-398.pdf>
28. Χρήστος Μουσαφίρης (2006), Η διατηρησιμότητα των δημοσίων οικονομικών στην Ελλάδα,
<http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/1296/1/mousafiris.pdf>
29. Κωνσταντίνος Κουτσοκώστας (2010), ‘Δημόσιο χρέος και εθνικές εκλογές: η περίπτωση της Ελλάδας’,
<http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14049/1/Διπλωματική+Κουτσοκώστας+Κωνσταντίνος.pdf>

30. Θεόδωρος Μαριόλης (2010), Δυναμική του δημοσίου χρέους, οικονομική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα: μια σημείωση, http://mpira.ub.uni-muenchen.de/28551/1/_Oe_and_oe_Oe_Ue_oe_Oe_.pdf
31. Εμμανουήλ Σφακιανάκης ΤΕΙ Κρήτης (2010), 'Η δημοσιονομική πολιτική σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας – οι δημοσιονομικοί δείκτες – το έλλειμμα και το δημόσιο χρέος', <http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sdo/log/2010/VlimakiEleutheria,IeronymakisVasilisDimitris,KournianouMaria/attached-document-1265623955-65389-7687/Vlimaki2010.doc.pdf>
32. Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων της ΕΕ (Ιούνιος 2010), Το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής για την Ελλάδα, http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/89/49/3b/89493befbcb6dbc90db37dd461f6d52650962caa/application/pdf/ocp61_el.pdf
33. Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ ΙΝΕ (2011), Η ελληνική οικονομία και απασχόληση – ετήσια έκθεση 2010, http://www.inegsee.gr/sitefiles/studies/EKTHESH_12.pdf
34. ΓΣΕΕ (2011), Το διεθνές οικονομικό περιβάλλον κατά το 2011 και η Ελλάδα, http://www.esee.gr/UploadFiles/Documents/Research%20ESEE/Etisia2011/01_Kef_2011.pdf
35. Γκίκας Χαρδούβελης (2011), Η ελληνική και η ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της ευρωζώνης, <http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/economymarketsFEB2011.pdf>
36. Άγγελος Κότιος (2011), Η Ελλάδα, η ΟΝΕ και η κρίση, http://www.prd.uth.gr/uploads/discussion_papers/2011/uth-prd-dp-2011-01_gr.pdf
37. Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας, Μέγην (2010), Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μια κρίσιμη συγκυρία, <http://greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/deth73-80.pdf>

38. Λίνα Σπηλιοπούλου (2011), Η πολιτική οικονομία της ελληνικής και ιρλανδικής κρίσης και η απάντηση της ευρωζώνης, <http://www.poleconomix.gr/portal/pages/1867>
39. Χ.Πολυχρονίου (2011) Ινστιτούτο Οικονομικών Levy, Μια σταθερή ματιά σε μια εθνική καταστροφή και στην πιθανή διάλυση της ευρωζώνης: Η κρίση χρέους στην Ελλάδα σε γενικό πλαίσιο, http://www.levyinstitute.org/publications/index_gr.php?docid=1414
40. Υπουργείο Οικονομικών (2011), Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 – 2015, http://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2011/04/Μεσοπρόθεσμο-Πλαίσιο-Δημοσιονομικής-Στρατηγικής_παρουσίαση1.pdf
41. Εμμανουήλ Σφακιανάκης ΤΕΙ Κρήτης (2010), Μακροοικονομικές προοπτικές και δημοσιονομική προσαρμογή εν μέσω οικονομικής κρίσης: Μια μελέτη περίπτωσης (case study), <http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sdo/ba/2010/MpagakiArtemis,PelekiSofia/attached-document-1287046981-658693-26441/Mpagaki2010.pdf>
42. Γιάννης Μ. Ιωαννίδης (2011), Στην ελληνική κρίση: το χρέος είναι το έλασσον πρόβλημα, greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/IOANNIDIS-Tufts-Alumni-Athens-Sept-28-2011-Y-TO-POST-GefR-Oct-25-20112.pdf
43. Γκίκας Χαρδούβελης (2011), Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική, http://web.xrh.unipi.gr/attachments/131_Hardouvelis_Crises_Feb_2011.pdf
44. Γεώργιος Αργεΐτης, Μαρία Νικολαΐδη ΙΝΕ (2011), Η χρηματοπιστωτική κατάσταση του δημοσίου τομέα της Ελλάδας: Είναι βιώσιμη?, <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/books/pdf/meleti12.pdf>
45. Θανάσης Μανιάτης (2010), Η δημοσιονομική κρίση και ο κοινωνικός μισθός στην Ελλάδα, http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/13-5_Μανιάτης.pdf
46. Χαράλαμπος Κορδιστός ΤΕΙ Κρήτης (2011), Χρηματοδότηση μέσω του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών: Τραπεζικός κλάδος,

<http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/stef/mhx/2011/KordistosCharalampos/attached-document-1298640125-505900-19129/Kordistos2011.pdf.pdf>

47. Κυριακή Κοσμίδου, Ιωάννης Βλαχάβας, Χρυσόεων Παπαδόπουλος ΑΠΘ (2011), Διαχείριση κινδύνου και χρηματοπιστωτική κρίση. Μελέτη διαχείρισης κινδύνων στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, <http://invenio.lib.auth.gr/record/126526/files/GRI-2011-6680.pdf?version=1>
48. Ιωάννης Ιωαννίδης Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών (2011), Το σύγχρονο ελληνικό τραπεζικό σύστημα σε συνθήκες ευρύτερης οικονομικής ύφεσης στο εξωτερικό περιβάλλον, <http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14659/3/loannidisloannisGMsc2011.pdf>